

En årsoversigt – 2005

Af Lone Søderstrøm Nielsen

Flodbølgen i Sydøstasien prægede Nytår 2004/05. På ugedagen for katastrofen søndag den 2. januar blev der holdt en mindegudstjeneste i Vor Frue Kirke i København. Her deltog o. 1400 mennesker – det officielle Danmark, de familier der personligt var ramt, men også mange kom dybt berørt af de billeder, vi så i medierne, og de mange skæbner, vi hørte om. Kirker landet over fulgte Domkirkens eksempel og holdt gudstjenester eller andagter, præster kunne fortælle, at der var et stort behov for at komme og tale om det skete. For en tid forstummede politik, strukturer og økonomi, kirkens ritualer og sprog blev den ramme, vi havde brug for.

Det årtusind gamle teodicéproblem stak sit hoved frem og spurgte efter et svar på det skete. »Vi får ikke noget svar på, hvorfor det onde skulle ske. Heller ikke en forklaring, der giver mening i alt det meningsløse. Men vi får det løfte, at ingen og intet kan skille os fra Guds kærlighed i Kristus Jesus, Vor Herre. Vi har netop i julen fejret, at Gud blev menneske. Ikke fordi jorden var et paradys, men for at lyse for os, der lever i mørket og dødens skygge«, sagde biskop Erik Norman Svendsen i sin prædiken i Domkirken.

På Dronningens fødselsdag den 16. april blev der holdt en mindehøjtidelighed på stranden i Khao Lak i Thailand, hvor mange af de danske turister var omkommet i flodbølgen. Kronprinseparret og statsministerparret deltog sammen med lidt over 200 pårørende i ceremonien, hvor biskop Søren Lodberg Hvas (Aalborg Stift) prædikede med udgangspunkt i Johannes Evangeliet 14, 26-27.

Da Kristeligt Dagblad (26.1.) prøvede at lodde dybden af danskernes voksende interesse for det religiøse i disse år, henviste Lene Suhr Nicolaisen, generalsekretær i Danske Kirkers Råd til flodbølgekatastrofen: »Et menneske har brug for noget, som man personligt kan forholde sig til. Et sted, hvor man ikke behøver at forholde sig distanceret. Det sted bliver for mange kirken i de særlige situationer, som når det drejer sig om glæde og sorg«, sagde hun. Hun blev bakket op af sognepræst Kathrine Lilleør, der også understregede, at mennesker ikke kan leve uden trøst og håb: »Troen er en del af livsgrundlaget, og derfor vil vi fortsat se mennesker søge efter den trøst og det håb, som kristendommen alt andet lige giver.«

Men svaret på hvorvidt den stigende interesse for troen er en modelle eller går dybere, blev langt fra besvaret så entydigt som af de to teologer. Religionshistoriker Tim Jensen fra Syddansk Universitet i Odense mente, at interessen er et medieskabt fænomen, mens professor i medievidenskab ved Københavns Universitet, Stig Hjarvard, så det som et »både-og«, hvor mediedækningen afspejler, at der faktisk også er en reel interesse hos befolkningen for det religiøse. Stig Hjarvard var én af flere forskere, som var engageret i et større forskningsprojekt¹ ved Københavns Universitet, hvis mål er at analysere den religiøse udvikling – og ikke kun den kristne – i Danmark her i begyndelsen af et nyt årtusinde. En anden forsker tilknyttet samme projekt var Morten Thomsen Højsgaard, ekstern lektor ved Afdeling for Religionshistorie, Københavns Universitet, som har studeret gudstroen i danske medier ved overgangen fra det 20. til det 21. århundrede, hvor han bl.a. med udgangspunkt i materiale hentet fra mediedatabasen Infomedia, har set på artikler i perioden 1995 til 2004. Artikler, hvori ordet »Gud« indgår, er i dette tidsrum steget med 234%, »Jesus« med 326% og »gudstro« med 3.033%. Som kontrolord blev brugt »politik«, der steg 80%, »sex« 114% og »computer« med 176%. (Kr.D. 26.1. samt synopse fra baggrundsmaterialet til konferencen *Gudstro i Danmark*).

Hvorom alting er, så er der gennem de sidste 10 år sket en kraftig stigning i mediernes interesse for det religiøse stof, og mediernes betydning viser sig i, at de i høj grad udgør en væsentlig kilde til danskerne viden om religiøse forhold.

Danskerne tro – Kirkens forkyndelse

Kristendommen blomstrer i Afrika, som snart er det kontinent med flest kristne, samt i Asien og Sydamerika. Derimod mister Europas kirker medlemmer, hvilket skyldes – ifølge en amerikansk undersøgelse, at europæerne har været for dårlige til at tage sig af den hjemlige mission.

1. *Religion i det 21. århundrede* er et af Københavns Universitets tværfaglige satsningsområder, som startede i 2004. Målet var at få et dybere liggende kendskab til religion i Danmark. Religionerne anskues fra alle aspekter i samfundslivet, politisk såvel som erhvervsmæssigt, i medierne og i kulturelle og familiemæssige sammenhænge. Blandt de forskningsprojekter, som blev søsat, var *Gudstro i Danmark*, hvor de første resultater blev fremlagt ved en konference den 26. og 27. januar 2005. Forskerne kom med en bred baggrund inden for teologi, religionssociologi, medievidenskab, psykologi, antropologi, filosofi og etnologi med en præsentation af femten emner.

Forskningsresultaterne blev senere på året publiceret i bogen *Gudstro i Danmark*, red. Morten Thomsen Højsgaard og Hans Raun Iversen. Forlaget Anis.

Danmissions generalsekretær Mogens Kjær langede ud efter Folkekirkenes manglende initiativer til aktivt at forkynde Evangeliet, men understregede, at det dog ikke alene er præsternes ansvar, men i ligeså høj grad en lægmands opgave i menighederne at missionere blandt venner, familie og arbejdskolleger. (Kr.D. 16.+17.2.)

Religionssociologen Peter Lüchau foretog i samarbejde med Peter B. Andersen en undersøgelse (jfr. note 1) om danskernes gudstro i perioden 1948 til 2003 baseret på forskelligt kildemateriale som samfundsvidenskabelige surveys og meningsmålinger bragt i dagblade. Resultatet viste, at danskernes gudstro gennem de sidste 50 år har været præget af kvantitativ stilstand og kvalitativ forandring! Stilstanden går på den andel, der tror på Gud, hvor der frem til 1970'erne var et fald, derefter er andelen mere eller mindre konstant, dog er der sket en lille stigning fra 1981 til 1999. Den kvalitative forandring viser, at der har været forskellig opfattelse af gudsbegrebet generationerne imellem. Den ældre generation har haft et personligt og nøgternt billede af Gud, hvor deres børn til gengæld mest har opfattet Gud som en åndelig kraft. Den unge generation har blandet bedsteforældrenes og forældrenes opfattelse, men tendensen er, at de er på vej tilbage til en mere traditionel opfattelse af Gud. Det markante ved undersøgelsen var, at den på baggrund af disse oplysninger måtte afvise, at der har været en personlig sekularisering i Danmark. (Kr.D. 11.1. samt synopse fra baggrundsmaterialet til konferencen *Gudstro i Danmark*)

Når danskerne svigter Folkekirken skyldes det således ikke en sekulariseret samfundsudvikling eller en tiltagen ateisme. Der er en voksende religiøs søgen, men individualiseringen og den aftagne respekt for institutioner generelt gør, at det ikke nødvendigvis er kirken man søger hen til med sin religiøsitet eller eksistentielle spørgsmål. Det er faktisk en tendens, der opleves i Nordeuropas kirker generelt og er altså ikke et specielt dansk fænomen. Kirkerne står over for at finde en ny selvforståelse i et samfund, der gennemgår mange ændringer og tilpasser sig en globaliseret verden. Spørgsmålet bliver, hvordan Folkekirken vil møde danskernes voksende religiøse søgen, men der åbnes også op for en mulighed til at se, hvorledes mission gribes an i andre europæiske lande med henblik på at lære noget til hjemlig brug.

»Kan den vestlige kultur omvende sig til kristendommen« lød emnet på et foredrag, som den amerikanske professor George Hunsberger fra Michigan holdt på Aarhus Universitet i marts. Han tog udgangspunkt i individualiseringen, som får skyld for manges fravalg af kirkens fællesskab, men han så netop fællesskabet som kirkens stærke side, når den skal forkynde sit budskab: »Jeg tror, at mange mennesker oplever bagsiden af

individualismen, nemlig stress, meningsløshed og mangel på kontakt med andre mennesker. Det moderne menneske kan føle, at dets hverdag splintrer i mange stykker, men her kommer kirken og evangeliet ind i billedet og tilbyder fællesskab og sammenhæng.« (Kr.D. 14.3.) George Hunsbergers speciale er missionsteologi, og han har især beskæftiget sig med *missional kirke* – et begreb som den indisk-engelske biskop Lesley Newbigin (død 1998) skabte. Missional kirke betyder, at kirkens mission ikke kun består i at sende missionærer ud i verden, men mission er også en del af det hjemlige kirkefællesskab med mennesker, der gennem deres liv og virke forestår som et godt eksempel på kirkens forkyndelse og værdier og derved er missionerende i deres hverdag mellem naboer, kolleger, venner og familie. Tanker der ikke lå så fjernt fra to hjemlige projekter:

Folkekirkens Mission havde taget dette aspekt op med et projekt *Missional Kirke* ledet af koordinator Mogens S. Mogensen. Projektet har »til formål i samarbejde med andre interesserede partnere i et netværk at fremme udviklingen af kirkens selvforståelse og praksis som en missional kirke, hvor evangeliet inspirerer og udruster de lokale menigheder til at dele deres kristne tro gennem nærvær, handling og ord, både lokalt og globalt.« Sådan står det at læse på projektets hjemmeside – www.missionalkirke.dk. Det er en overskuelig hjemmeside, hvor man nemt kan klikke sig ind på de mange tilbud af konferencer og møder, lister af artikler og bøger til fordybelse og inspiration. Der er megen god hjælp at hente for en sognemenighed, der ønsker at fungere som missional kirke, men det kræver nok såvel tid som en faglig baggrund til at tage overblik af hjemmesidens mange tilbud og udvælge det materiale, der ville kunne bruges i mere lokale sammenhænge.

Professor i systematisk teologi ved Aarhus Universitet, Viggo Mortensen, publicerede *Kristendommen under forvandling* med undertitlen *Pluralismen som udfordring til teologi og kirke i Danmark* (Forlaget Univers). Bogen var en del af et større forskningsprojekt – *Det Danske Pluralismeprojekt* – der foregår ved Center for Multireligiøse Studier ved Aarhus Universitet. De muligheder, som Viggo Mortensen ser kirken have i dag, havde han allerede året forinden forelagt ved en konference.² Kirken kan udvikle sig til en sekt, blive indskrænket til at være en civil religion eller udvikle sig til et missionalt fællesskab. Viggo Mortensen vælger den sidste mulighed, hvor han ser kirkens fremtid ligge i at kunne tilbyde fællesskabet og ruste det enkelte menneske til at leve i en virkelighed, der bliver mere og mere kompleks. Kirken skal gøre sig selv tydeligere på såvel indhold som struktur.

2. Jfr. Kirk.saml. 2005, s. 224f.

Stiftssamarbejdet Folkekirke og Religionsmøde publicerede materiale til hjælp til selvstudie og/eller mission. Her var der taget udgangspunkt i de individuelle religiøse søgende med fokus på bøn, meditation og pilgrimsvandring i to projekter, hvor det ene var i samarbejde med Bibelselskabet om en *Startpakke i kristentroen* til voksne, det andet målrettet menighedsrådsmedlemmer med et materiale om *Religiøs søgen i og omkring folkekirken*.

Et andet tilbud for de individuelle søgende, der ikke umiddelbart går i kirke, er Internettet, som der er delte meninger om blandt kirkens egne folk. Fordele og ulemper har været diskuteret, bl.a. omkring gudstjenester på nettet, som ganske vist vil kunne nå dem, der ikke selv ville komme til søndagsgudstjenesten, men nettets gudstjeneste vil mangle fællesskabets nærhed og samtale. Der er dog en generel mening om, at kirken har været – og er – for langsom til at udnytte de mange muligheder for kommunikation og kontakt, som ligger i Internettets brug. »Hvis kirkerne vil kommunikere dér, hvor folk henter deres information i dag, så har kirken behov for at udvikle dens brug af nettet. Der kan nok ikke skabes tro og menighed på nettet, men der kan sagtens skabes vidnesbyrd om, hvad tro er for noget«, udtalte generalsekretær i Kirkefondet, Kaj Bollmann. (Kr.D. 26.10.) Et tiltag var www.cyberkirken.dk, som kom på nettet i december 2004, dog langt fra udbygget endnu, men med ca. 90 brugere om dagen. Initiativtagerne arbejdede på at få etableret en gør-det-selv-gudstjeneste, hvor brugeren selv kan sammensætte sin gudstjeneste. Folkekirken fik den 1. april en ny hjemmeside – www.folkekirken.dk – udviklet og vedligeholdt af Danmarks Kirkelige Mediecenter. Det var biskopperne, der stod for initiativet, hvor sognene og de kirkelige organisationer har mulighed for – mod betaling – at få deres hjemmeside forbundet med folkekirkens.

Den arbejdsgruppe,³ som biskopperne i 2002 havde nedsat til at komme med forslag til en ny anordning om dåb, kom med deres rapport i begyndelsen af året. Rapporten – *Beretning fra den af biskopperne nedsatte arbejdsgruppe om dåb* – blev sendt til høring i sognene indtil 1.

3. Arbejdsgruppen var under ledelse af biskopperne Søren Lodberg Hvas og Kresten Drejergaard. Derudover bestod den af professor, dr.theol. Theodor Jørgensen, professor, dr.theol. Kurt Christensen, lektor Jørgen Stenbæk, lektor Marianne Christensen, pastor Agnete Brink, pastor Lars Nymark Heilesen og stiftskontorchef Asger Gevecke.

oktober. Der indkom omkring 160 høringsvar, hvorefter biskopperne ville drøfte sagen i løbet af efteråret 2005. Professor, dr. theol. Theodor Jørgensen, som havde siddet med i arbejdsgruppen, beskrev det generelle billede af dåbsforældre med to ord, »åbenhed og uvidenhed« (Kr.D. 8.1.), og arbejdsgruppen havde bl.a. foreslået, at der skulle lægges større vægt på undervisning af dåbsforældre. Præsteforeningen gjorde opmærksom på i sit høringsvar, at en sådan satsning ville kræve mere arbejdskraft, og flere svar slog netop ned på den problematik, der har været omkring hvilke krav en præst kan stille til dåbsforældre. (Kr.D. 12. + 20.10.) Arbejdsgruppen indstillede også til ændringer omkring fadderskab, således at en fadder kan blive slettet, hvis han eller hun tilslutter sig et ikke-kristent trossamfund, og gruppen så også gerne, at børn fra 15-års alderen selv skal kunne bestemme, om de vil døbes, ligesom børn mellem 12 og 15 skal have mulighed for selv at vælge at blive døbt, hvis blot en af forældrene støtter det. Præsteforeningen frygtede dog, at præster kunne komme til at stå midt i en forældrekonflikt, som f.eks. i et ægteskab mellem en kristen og en muslim. Den endelige rapport blev behandlet i januar på et bispemøde, hvor der ikke var enighed omkring en nedsættelse af den religiøse myndighedsalder, hvilket gjorde, at man ville vente med en beslutning til sagen havde været til diskussion med kirkeministeren.

De unge søger efter en stabilitet i tilværelsen. Mange er præget af skilsmissehjem og skiftende uddannelser, men også de senere års terror og naturkatastrofer som tsunamien har vist, at det liv, de unge forventes selv at skabe og føre til succes, til tider er skrøbeligt. En undersøgelse med 1200 teenagere foretaget af Center for Ungdomsstudier og Religionspædagogik (CUR) konstaterede, at der er sket en stigning i troen på Gud blandt de 13-16 årige fra 43% til 51% i løbet af fem år. De unge sammensætter deres egen personlige tro og vælger det, de kan bruge fra kristendommen. Det var en tendens, som undervisningskonsulent i Indre Mission, Carsten Poulsen, så på med bekymring: »Det er farligt, hvis man bilder sig ind, at man er troende, når man bare tager det, man skal bruge, og derefter dropper resten.« Andre prøver at møde de unge på deres vilkår, som f.eks. ungdomspræst Per Ramsdal fra Brorsons Kirke på Nørrebro i København: »Vi bliver nødt til at acceptere de unges zapperkultur, og her passer kirkens gamle struktur ikke længere. De unge har en stærk tro, selv om de bruger den på deres egen måde.« I Brorsons Kirke prøver man med forskellige tiltag at formidle det kristne budskab til de unge i håb om, at de vender tilbage på et senere tidspunkt. (Kr.D. 11.3.)

Et godt tilbud til unge er gadepræsterne, hvor den tredje kom til i 2005 med virke i Esbjerg (de to andre er at finde i København og Århus). Den nye præst blev den 31-årige Mette Præstegaard Friis, som helst ikke ville bruge ordet mission – hellere forkyndelse – i sit arbejde blandt de 13-20 årige, som hun møder, hvor de unge færdes: på gader, værtshuse, diskoteker eller via mail og sms samt hjemmesiden www.gadenspraest.dk. Og mens de unge har gadepræsterne, så fik de ældre også deres egen præst. Århus Stift og Århus Kommune gik sammen om at ansætte en »ældrepræst«, hvis opgave er at skulle supplere og inspirere det arbejde, der foregår ude i sognene for de ældre. (Kr.D. 22.8.)

Grosbøll-sagen

Da Bertel Haarder tiltrådte som ny kirkeminister, gik undersøgelsen om hvorvidt der skulle rejses en læresag mod Thorkild Grosbøll retur til Kirkeministeriet. Justitsministeriet havde ellers fået den overdraget sommeren 2004, fordi den tidligere kirkeminister Tove Fergo (V) havde erklæret sig inhabil på grund af udtalelser omkring Grosbøll-sagen. Efter Thorkild Grosbølls svar den 1. september 2004 til Kirkeministeriet var der blevet stille om sagen. Man ventede på ministeriets videre handling, men i april 2005 var der endnu ikke kommet nogen reaktion. »Det er et problem for retssikkerheden«, mente professor, dr.jur. Eva Smith, Københavns Universitet, og blev bakket op af andre juridiske eksperter. (Kr.D. 30.4) Den 2. maj besluttede menighedsrådet i Taarbæk sogn derfor at stævne Kirkeministeriet, der i rådets øjne ikke havde håndteret sagen korrekt. Menighedsrådets kritik gik bl.a. på, at ministeriet havde ladet biskop Lise-Lotte Rebel suspendere sognepræsten i stedet for selv at gøre det som ansættelsesmyndighed og også undladt at høre menighedsrådet i sagen samt nægtet rådet aktindsigt.

Sagen tog imidlertid en overraskende vending den 11. maj, hvor Bertel Haarder besluttede, at der ikke skulle rejses en læresag mod præsten. I stedet ville Thorkild Grosbøll blive genindsat i embedet efter at have underskrevet præsteløftet hos biskop Jan Lindhardt (Roskilde Stift), der fik overdraget tilsynet med præsten. Kirkeministerens beslutning vakte stort postyr i kirkekredse. Flere af biskopperne udtrykte bekymring for, hvorledes denne afgørelse fremover ville kunne påvirke tilsynspligten, og de følte, at den havde svækket deres handlemuligheder. Biskop Holger Jepsen (Lolland-Falsters Stift) gik så vidt som til at frygte, at Folkekirken kunne risikere at miste sin identitet. (Kr.D. 12.+13.5) Tove Fergo kritiserede sin efterfølgers handling og mente, at han havde »underkendt biskop Lise-Lotte Rebels tilsynsembede, og beslutningen kan be-

tyde en sprængning af folkekirken.« (Kr.D. 13.5.) Formanden for Indre Mission, sognepræst Christian Poulsen, kaldte det »en hovsaløsning, som kaster skam over det kirkelige retssystem«, mens Kristeligt Dagblads chefredaktør Erik Bjergager på forsiden af avisen udtalte, at »Folkekirken er til grin«. (Kr.D. 12.5.)

Der var dog også mere rolige røster at spore, som f.eks. biskop Kjeld Holm (Aarhus Stift), der manede til besindighed: »Kirkeministeriet har truffet en pragmatisk afgørelse, og en præsts problemer med forkyndelsen kan på ingen måder true hele folkekirken.« (Kr.D. 13.5.)

Bertel Haarder blev interviewet af Kristeligt Dagblad (12.5.) om beslutningen, men følte det åbenbart nødvendigt få dage senere (14.5.) at skrive et læserbrev til avisen for at uddybe, hvorfor han havde valgt denne løsning: »... jeg havde to muligheder: enten at rejse en læresag ved præsteretten eller at søge at få sagen tilbage til folkekirken. En præsteret må altid være sidste udvej. Folkekirken er rummelig. Og det skal den være, hvis det skal give mening at have en folkekirke.«

Men ministeren afviste dog ikke, at sagen kunne ende med en læresag! Biskop Jan Lindhardt havde fået sagen overdraget og gjort det klart, at Grosbøll skulle have en ny chance, men »... Jan Lindhardt har tilføjet, at »lunten er kort«, hvilket understreger, at der fortsat er den mulighed, at sagen kan ende i præsteretten«, sluttede kirkeministeren.

Samme dag (14.5.) kirkeministerens læserbrev kom, havde Kristeligt Dagblad en forsidehistorie omkring bevæggrunde for denne foreløbige løsning. »Velinformerede kilder« skulle have oplyst til bladet, at jurister i såvel Justitsministeriet som i Kirkeministeriet frarådede en læresag af frygt for at tabe den. Det materiale, som indtil videre var blevet indsamlet, og den måde, hvorpå sagen var blevet håndteret af biskop Lise-Lotte Rebel, skulle være så behæftet med fejl, at det ikke ville kunne bruges. Dette fik ikke lov til at stå uimodsagt. Bertel Haarder tog til genmæle i avisen den 18. maj, hvor han afviste forsideartiklens påstande, og to dage senere gav biskop Lise-Lotte Rebel et interview, hvor hun fremviste Kirkeministeriets skrivelse til hende: »... i et brev fra den 13. april i år godkender ministeriet fuldkommen min sagsbehandling, ligesom de godkender min teologiske vurdering, at Thorkild Grosbøll har sat sig uden for folkekirkens bekendelsesgrundlag.« (Kr.D. 20.5.)

Hovedpersonen selv, Thorkild Grosbøll, holdt fortsat fast i, at han ikke troede på en skabende og opretholdende Gud. Den 20. maj underskrev han alligevel præsteløftet for 3. gang og var derefter fåmælt over for pressen.

Medio maj 2005 var Grosbøll-sagen således ikke nået videre, end den var et år tidligere – måske bortset fra at sagen havde skabt nye pro-

blemer i kompetenceforholdet mellem stat og kirke. »Sagen viser, at biskoppernes autoritet er svag, når ministeriet ikke følger Grosbølls tilsynsførende biskops anbefaling, men i stedet vælger at give den videre til kollegaen i nabostiftet. Staten tager her autoriteten fra folkekirken, men kirken lader det også ske,« mente professor i statskundskab Tim Knudsen fra Københavns Universitet. (Kr.D. 12.5.)

Situationen åbnede igen for en diskussion omkring, hvordan teologiske tvister fremover burde løses. Teologisk Pædagogisk Center i Løgumkloster holdt i maj et seminar om dette emne med deltagelse af såvel gejstlige som jurister. I gejstlige og teologiske kredse var mange positive over for et alternativ til præsteretten, f.eks. et lærenævn, som man har brugt i den norske kirke siden 1987.

En af fortalerne for en sådan løsning var professor i dogmatik Niels Henrik Gregersen fra Københavns Universitet, der mente, at »præsteretten og dens administration er et udtryk for en statsliggørelse af folkekirkens åndelige tilsyn.« (Kr.D. 18.5.) Han følte, der var brug for »en institution inden for folkekirken, som kan behandle læresager på en anstændig måde – uden at skulle ty til en fem-tiårig præsteret.«

Kirkeministeren fastholdt dog præsteretten med henvisning til præsters retssikkerhed, men så gerne en forbedring af denne form med f.eks. en mere uddybende forberedelse og supplerung med lægfolk. (Kr.D. 17.6.)

Efter tre måneders tilsyn følte biskop Jan Lindhardt sig klar til at udtale sig om Grosbølls teologi. Med udgangspunkt i en forklaring til trosbekendelsen fra Thorkild Grosbøll vurderede biskoppen, at sognepræsten havde en del tilfælles med den moderne kirkelige pietisme i og med, at det her og hos Grosbøll er mennesket, der skal virkeliggøre det gode. Grosbølls vægtlægning på den 2. trosartikel – at det kun er gennem Kristus, at vi kender Gud – kunne ses som en parallel til den dialektiske teologi. (Kr.D. 14.8.)

En debat omkring biskoppers sanktionsmuligheder over for præster, der ikke holder sig inden for bekendelsesgrundlaget, kom frem i pressen i maj måned og fik cand.jur. Anders Jørgensen til at give en karakteristik af bispekollatsen ud fra et retsligt synspunkt i Præstefor.Blad 2005/32 s. 594-599. Kirkeministeriet kan ikke ansætte en præst med mindre denne har modtaget kollats fra den tilsynsførende biskop. Spørgsmålet er så om og hvornår en biskop kan trække kollatsen tilbage. Konklusionen blev, »at der intet er til hinder for, at kollatsen efter omstændighederne som almindeligt udgangspunkt kan trækkes tilbage, men at dette udgangspunkt er blevet kraftigt indskrænket ved lovgivers intervention.«

(s. 598) Én af disse interventioner er netop i forbindelse med læremæssige forhold, f.eks. hvor en tjenestemandsansat præst tilsidesætter folkekirkens bekendelsesgrundlag. Her kan biskoppen ikke tilbagekalde sin kollats, men skal indbringe sagen for præsteretten i henhold til lov nr. 336 af 14. maj 1992 om domstolsbehandling af gejstlige læresager.

Havde Thorkild Grosbøll haft svært ved at udtrykke sin teologi klart, så forsøgte andre at råde bod på dette ved at prøve dels at forklare de mange begreber, der havde været oppe at vende i debatten omkring gudstroen, dels forsøge at definere Grosbølls teologi:

Mag.art. i filosofi Pia Lauritzen gav i en kronik i Kr.D. 6.6. en redegørelse for den italienske filosofiprofessor Gianni Vattimos (f. 1936) postmetafysiske opfattelse af kristendommen, som Vattimo præsenterede i bogen *Jeg tror at jeg tror* (1996, da.overs. 1999). Vattimos begreb »den svage ontologi« medfører, »at man »efter« metafysikken vender »tilbage« i en svag tænkning og uden den sikkerhed, som metafysikkens stærke strukturer har givet.« Paradokset i postmetafysikken er, at det ikke er muligt med et endeligt opgør af metafysikken. Så i stedet for at overvinde metafysikken betragtes den som svag. Man er i en stadig fortolkningsproces snarere end at få faste afklarede løsninger. Grosbøll har en reference til Vattimo i sin egen bog *En sten i skoene*, og Pia Lauritzen ser således Grosbølls teologi som postmetafysisk: »Grosbøll bebrejdes blandt andet, at han ikke har fortalt os, hvad han tror på, men kun hvad han ikke tror på. Det er imidlertid en pointe i sig selv. Som postmetafysiker kan man ikke definere det, man tror på. Man kan ikke udtale sig om, hvad Gud er, og der findes ikke rigtige og forkerte udlægninger af, hvad det vil sige at være kristen. Når man definerer sin tro, eller for den sags skyld sin ikke-tro (en pointe, Grosbøll synes at have misset), så anlægger man nemlig en metafysisk tilgang til kristendommen.«

Professor Niels Henrik Gregersen ønskede i en artikel i Dansk Teologisk Tidsskrift 2005, vol. 68, nr. 1, side 21-45 at bidrage til afklaring af begreber som metafysik og postmetafysik, Guds eksistens eller ikke-eksistens, teisme eller ateisme, inkarnation, treenighed og kenose, der havde været fremme i debatten omkring Grosbøll. Professor Gregersen tolkede Grosbølls synspunkter som en teologisk non-realisme: »Alligevel tyder de fleste formuleringer i *En sten i skoene* på, at Grosbøll forudsætter en non-realisme, der reducerer Guds virkelighed til en kvalitet ved tilværelsen. Inkarnationen i Jesus forstås således som en opgivelse af Guds guddommelighed, så der ikke bliver andet end mennesket tilba-

ge.« (s. 25) Det drejer sig om, hvorvidt Gud ses som subjekt eller prædikat. Som subjekt står Gud som skaberen og den handlende set i forhold til mennesket, mens alternativet er at opfatte Gud som prædikat, hvorved »gud« bliver »en kvalificering af noget, der er til på forhånd, og som vi derpå – i mangel af større ord – kalder gud.« (s. 29) Gregersen mente, at Grosbøll brugte Gud som prædikat i sin anden redegørelse til biskop Lise-Lotte Rebel i 2003. I denne *Præcisering* tog Grosbøll udgangspunkt i Peters bekendelse fra Matth. 16,13-20: »Det afgørende er, hvordan den enkelte tolker og forstår, hvem Jesus er. Det er derfor ikke gud, der står i centrum for udsagnet, men at Peter af hele sit hjerte må bekende, at manden fra Nazaret er intet mindre end selve den levende Guds søn – altså at det, Peter ser i Jesus, er det han må kalde gud. Når det sker, når kun det største ord rækker, da er der kirke – da bliver enhver Peter den klippe, som der bygges kirke på og som dødsrigets porte aldrig kan få magt over, da står han med nøglerne til himmeriget, så hvad der bindes her er bundet hist, og hvad der løses her er løst hist.«⁴ Biskop Rebel så denne passus som udtryk for »klar kristendom« i et forsvar for Grosbøll, men Gregersen var ikke enig og fandt Grosbølls udsagn langt fra klart: »Hvad betyder det, at der »tales gud« i kristendommen, med lille g? Hvad betyder det, at Peter siger, at Jesus er »den levende Guds søn«, nu med stort G (måske fordi teksten citeres)? Dette forklares alt sammen ved det lille forklarende »altså«: »altså at det, Peter ser i Jesus er det, han må kalde gud« ... Ikke alene står »gud« på prædikats plads, men »gud« er også blevet til et forstørret udråbstegn, som man kan bruge »når kun det største ord rækker«, som Grosbøll sådan set meget præcist udtrykker det.« (s. 31)

Morten Thomsen Højgaard havde i et projekt om gudstroen i de danske medier (jfr. note 1) også undersøgt gudstroens indhold og form, sådan som den kom til udtryk i pressen i kølvandet på Grosbøll-sagen – med opmærksomhed på at de deltagende debattører ikke nødvendigvis var repræsentative for hele befolkningen. Han fandt fire hovedsynspunkter vedrørende det guddommeliges natur: »*Ingen Gud*« som udtryk for den rendyrkede ateisme, »*Gud som Gud*« som den klassiske kristne gudsforståelse med en skabende og opretholdende Gud, »*Gud som menneske*« der afviser de transcendent elementer i den klassiske gudsforståelse. »Synspunktet er således ikke ateistisk, men måske agnostisk, ikke rendyrket moderne, men snarere senmoderne med en civilreligiøs, kri-

4. Thorkild Grosbøll, »Præcisering«, Præsteforeningens Blad 2003/32. Her citeres fra Gregersens artikel s. 30f.

sten inspireret orientering.« (Synopsis fra baggrundsmaterialet til konferencen *Gudstro i Danmark*) Morten Thomsen Højgaard placerede Thorkild Grosbøll under dette synspunkt. Endelig det fjerde synspunkt »*Gud i eller hos mennesket*«, som kendetegner det folkelige islæt, hvor det kristne gudsbegreb kobles sammen med andre religiøse elementer såvel som naturvidenskab.

Gud efter Grosbøll var titlen på en bog,⁵ der udsprang af en forelæsningsrække holdt ved Folkeuniversitetet i såvel Århus som Odense.

For *Niels Grønkjær* bestod Grosbølls provokation i, at »han ikke tror på den måde, som folk tror, at de professionelle kristne tror eller burde tro.« (s. 44) Niels Grønkjær karakteriserede Grosbøll som en kristen ateist, dvs. én, der vender sig mod den teistiske teologis metafysiske gudsbillede – med bl.a. henvisning til Gianni Vattimo, og mente, at Grosbøll burde have præciseret, at det er teismens skabende og opretholdende Gud, han tager afstand fra. Hvor teismen havde svært ved at få Gud og menneske til at mødes, så Grønkjær Grosbøll løse dette problem: »Grosbøll kerer sig i høj grad om dette møde, idet han betoner den kristne tanke om Guds inkarnation som et menneske. Man kan sige, at han dermed peger ud over teismen.« (s. 47) Ved afvisningen af teismens metafysiske gudsbegreb bliver der nu mulighed for at forholde sig til en levende, foranderlig Gud. Og det gør Grosbøll ifølge Grønkjær med vægtningen af inkarnationen. Det er gennem inkarnationen, at Gud bevæger sig til mennesket og gennem denne bevægelse tilegner sig mennesket. Derved er der sket en bevægelse fra det vertikale til det horisontale: »Det er stort set, hvad Grosbøll gør opmærksom på, når han skriver, at blikket med Jesus flyttes fra det vertikale til det horisontale. I sin åbenbaring agerer Gud ikke længere vertikalt ved at forlange vores underkastelse. Han handler horisontalt ved at inddrage os i sit eget liv.« (s. 54) Inkarnationens paradoks viser – med en henvisning til P.G. Lindhardt og eksistensteologen K. Olesen Larsen – at kristendommen er anti-metafysikken. Men i stedet for at erstatte metafysikken kommer Gianni Vattimo på banen med sin *svækkelse* af metafysikken, jfr. omtalen ovenfor af Pia Lauritzens artikel. Denne svækkelse kan nu overføres på Gud, der vælger sin styrke fra i inkarnationen.

5. Redigeret af Henrik Brandt-Pedersen & Hans Hauge, Forlaget Anis 2005. Bogen gengiver de fem foredrag i omskrevet form af henholdsvis lektor, dr.phil. Hans Hauge, dr.theol. Niels Grønkjær, professor, mag.art. Lars Qvortrup, idehistoriker Peter C. Kjærgaard, ph.d., professor, dr.phil. David Favreholdt. Bogen bringer desuden en supplerende artikel af professor, dr.theol. Ole Jensen.

Niels Grønkjær tog også fat på at forklare Grosbølls »flabede bemærkninger om den kristne trosbekendelse«. (s. 56) Grosbøll »anlægger en æstetisk betragtning af den kristne religion«, hvilket ifølge Grønkjær forhindrer ham i at begribe trosbekendelsen. Grosbøll mangler at gå i dybden med trosbekendelsen ved at inddrage trinitetstanken sammen med inkarnationen. Treenigheden svækker ligesom inkarnationen teismens ubevægelige Gud, og det er dette trosbekendelsen giver udtryk for: hvor Gud fremstår i treenigheden, Fader, Søn og Ånd, som en levende Gud relateret til Sønnen gennem kærlighedens bånd, Ånden.

Grønkjærs pointe var, at Grosbøll egentlig tror meget mere end dem (teister og fundamentalister), der forarges over hans ateistiske udsagn, jfr. s. 50 og 56. Grønkjærs apologi for Grosbøll rummer velargumenterede teologiske synspunkter, hvor han prøver at arbejde videre med Grosbølls udsagn. Man kan undre sig over, hvorfor Grosbøll ikke selv har fremsat dem, hvis de dækker over det, han egentlig mener.

Hans Hauge satte – i modsætning til Niels Grønkjær – spørgsmålstegn ved, om Grosbøll er postmoderne. Han opfattede Grosbølls brug af Vattimo som blot et symbol og definerede Grosbølls kristendom som *kulturkristendom*, hvor kirken fungerer som et forbindelsesled til den europæiske civilisation. Kirken »skal være traditionen, den »civilisationsriske erindring«. Kirken er kanon. Og i kirken – som er et teater – findes »traditionens sætstykker«. Med hjælp fra Gianni Vattimo kommer Thorkild Grosbølls æstetiske teologi tydeligt frem: kirken skal »vurderes på, om den modvirker grimheden i verden, om den fremmer ynde, nåde (*grazia*), skønhed (s. 158).« (s. 39)

Hans Hauge pegede på, at kirken ikke som tidligere er sat ind i en fast offentlig ramme, men det er den enkeltes bekendelse, der i dag står i centrum. Derfor har Grosbølls udsagn vakt så megen opmærksomhed.

Lars Qvortrup placerede Grosbøll i det videnssamfund, der har affortryllet verden, hvor kirken også er sprunget på vognen og har forsøgt sig med at afmytologisere kristendommen. Her bliver Grosbøll billedet på det moderne menneske, der kun vil vide af det, han kan vide med sikkerhed, nemlig den historiske kerne om Jesus af Nazareth, og lægger dermed afstand til paradokset Jesus som Kristus.

Peter C. Kjærgaards bidrag tog også udgangspunkt i videnssamfundet, hvor Gud placeres ind i en større sammenhæng med videnskab og religion, og *David Favrholt* gjorde op med sin søndagsskolelærdom, hvor han udmundede i en konklusion om, at han – Favrholt – er agnostiker!

Ole Jensen betegnede også Grosbøll som »kristen« ateist, men med en anden vægtning end Grønkjær: Grosbøll har vitterlig afskaffet Gud

(som han altid skriver med lille), men Kristus er ikke hos Grosbøll blevet Gud *og* menneske, han er *kun* broder! Når Grosbøll afviser en skabergud, så falder troen også på opstandelsen og det evige liv. Ole Jensen så Grosbøll inspireret af Vattimo, men følger ikke den italienske filosof i en kristen næstekærlighed. Hvor Vattimo ser den kristen humanisme som gudstro, afviser Grosbøll dette, og Ole Jensen konkluderede, at der »er indimellem en helt anden tone over Grosbøll end den post-moderne – en tone af ateistisk og nihilistisk modernitet, der minder om den tyske eksistensteolog, Rudolf Bultmann, der spillede en meget stor rolle i Grosbølls ungdom.« (s. 74)

Der var således langt fra enighed blandt forskerne om opfattelsen af Grosbølls teologi, og debatten afklarede nok ikke så meget spørgsmålet om, hvordan Gud har det efter Grosbøll, som den tydeliggjorde, hvor svært det moderne menneske kan have ved talen om Gud på Guds præmisser.

Trængte man til en modvægt til Grosbøll-sagen, var et godt bud Lisbeth Smedegaard Andersens bog *Det skjulte ansigt* (Forlaget Anis) med undertitlen *Essayistiske prædikener*. Temaet var Guds ansigt som belyses med udgangspunkt i de bibelske tekster. Det er en bog med et fyldigt stof til prædikeninspiration såvel som til meditation, hvor Gud træder frem som skaber og opretholder af livet.

Kirke, jura, økonomi og struktur

Struktur og økonomi

Gennem 2004 blev der trukket skarpe linjer op mellem kirkeminister Tove Fergo (V) og størstedelen af det kirkelige landskab omkring kirkens struktur. Den brede enighed i kirken om at få nedsat en kommission til at udrede forholdet mellem stat og kirke samt undersøge, hvorledes kirkens fremtidige struktur kunne blive, blev ikke delt af Tove Fergo. Folketingsvalget, der blev udskrevet i januar, satte imidlertid strukturdebatten på standby.

Det blev den siddende regering V/K, der blev genvalgt. Kirkeminister Tove Fergo (V) opnåede ikke stemmer nok til at blive genvalgt til Folketinget og valgte at fratræde som minister for at trække sig tilbage til sin præstegerning på Amager. I et interview i TV 2's morgenudsendelse den 15. februar bebrejdede hun pressen for den hetz, hun følte, de havde ført mod hende, og som hun mente havde medvirket til, at hun mistede sit mandat i folketinget. Bertel Haarder (V) blev udnævnt som ny kirke- og undervisningsminister – et valg der blev vel modtaget i kir-

kelige kredse. På tiltrædelsesdagen den 18. februar gav han udtryk for at ville være åben over for samarbejde, men understregede også at han var tilhænger af den eksisterende kirkeordning, det vil sige en politikerstyret folkekirke. (Kr.D. 19.2.) Først i marts kom han med en forsigtig udtalelse til Kristeligt Dagblad (26.3.), hvor han sagde: »Vi har først og fremmest en kommunalreform, der betyder, at provstigrænserne skal ændres. Derfor nedsætter jeg et udvalg med repræsentanter fra hele det kirkelige landskab, og det kan godt være, at der i kølvandet på udvalgets arbejde vil komme nogle få justeringer, men jeg er ikke tilhænger af den store og altomfattende løsning.« Trods ønsket om en udredning af kompetence- og strukturforhold i kirken var der fra kirkelig side alligevel en positiv holdning til at give Bertel Haarder tid til at sætte sig ind i arbejdet og en forventning om, at arbejdet med provstigrænserne ville give anledning til en revision af arbejdsopgaverne i provstierne.

I januar var Tove Fergo kommet med en tilbagemelding på de ca. 300 hørings svar til debatoplægget »En folkekirke – men tæt på« (se Kirk. Saml. 2005 s. 232). Hendes konklusion på baggrund af det indsamlede materiale blev, at der intet ønske var om grundlæggende ændringer med hensyn til kirkens struktur eller forhold til staten! Hendes planer var fortsat at arbejde med en strukturel decentralisering, evaluering af bl.a. stiftsråd og justering af provstigrænserne med henblik på den kommende kommunalreform. (Kr.D. 18.1.) Da Regeringen kort tid efter valget publicerede sit regeringsgrundlag »Nye Mål« (www.stm.dk), var den politiske kurs, som Tove Fergo havde fulgt, ikke nævneværdigt ændret. Nøgleordet i kirkepolitikken var stadig *decentralisering* med større indflydelse og selvbestemmelse ude i de lokale sogne, også på det økonomiske plan. Forsøgene med stiftsråd ville blive evalueret inden udgangen af 2007, og derefter ville man tage stilling til om disse forsøgsordninger skulle gøres permanente. I takt med decentraliseringen ville Regeringen så overveje at nedlægge Fællesfonden, men understregede, at det ikke ville ændre ved Folkekirkens særstilling. Kirken skulle fortsat være understøttet af staten. Men uddelegeringen af såvel administrative som økonomiske opgaver til stifter, provstier og menighedsråd fik flere kommentatorer til at se en fremtidig mere selvstændig kirke, der ikke ville have den afhængighed af staten, som netop V/K-regeringen ønskede! Kirkeredaktør Henrik Hoffmann-Hansen fra Kristeligt Dagblad fandt det politisk interessant, at Kirkeministeriet kun ville sidde tilbage med få opgaver at løse, hvis regeringens planer til fulde blev ført ud i livet. (Kr.D. 21.2.)

I »Nye Mål« ønskede Regeringen at sikre, at »fordelene ved den nye kommunale struktur også slår igennem inden for folkekirken ud fra et hovedprincip om sammenfald mellem provstigrænser og kommune-grænser.« Hensigten var en bedre administration af økonomien, og efterår 2005 blev sat som deadline for et regeringsforslag til reform af provstigrænser. De praktiske økonomiske fordele ved denne løsning blev ikke anfægtet fra kirkelig side. Men der blev udtrykt bekymring for en for ensidig opfattelse af Folkekirken som blot et forvaltningsorgan ligesom man frygtede, at en for hurtigt gennemført løsning kunne give kirken strukturelle problemer på længere sigt. Folkekirkens primære opgave er at forkynde evangelium, og denne opgave skulle også gerne afspejle sig i den måde, kirken strukturerer sin administration og økonomi. Netop dette aspekt følte biskop Niels Henrik Arendt (Haderslev Stift) og provst Leif Arffmann (Vejle) kunne blive sat over styr, hvis nye provstigrænser blot blev aftegnet efter kommunegrænserne. De påpegede de mange spørgsmål i forbindelse med arbejdsopgavers fordeling og løsning – civiladministrative såvel som gejstlige – der skal besvares i provstierne og stifterne samt kompetencefordelinger, førend strukturelle grænser kan nedfældes. De to gejstlige opfordrede Kirkeministeriet til at tage fat på »at kortlægge opgaverne og kompetencerne på de enkelte niveauer, frem for at tegne grænser på Danmarkskortet ...« og understregede, at dette vil være en proces, der ikke kan forventes færdig med de nye kommunale grænser 1. januar 2007, men for kirkens vedkommende vil strække sig over flere år. (Kronik i Kr.D. 31.3.)

Biskoppen og provsten kom i øvrigt til at sidde i den arbejdsgruppe, der skulle komme med forslag til ændring af den kirkelige struktur på baggrund af kommunalreformen. Gruppen bestod derudover af departementchef Jacob Heinsen, som var formand, samt chefkonsulent Pernille Esdahl, også fra Kirkeministeriet, biskop Elisabeth Dons Christensen, provst Ole Chr. Ivertsen, to repræsentanter fra Præsteforeningen, Helle Christiansen og Sabine Bech-Hansen, to repræsentanter fra Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer,⁶ Ejvind Sørensen og Inge Lise Pedersen. Det var ønsket at skabe sammenfald mellem provstigrænser og kommunegrænser, hvilket betød, at der fremover skulle være 104 provstier mod de nuværende 111. Endvidere ville 84 sogne

6. Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer traf beslutning på deres årsmøde om at ændre navn til *Menighedsrådenes Landsforening*, som en konsekvens af en strukturrendring. Det er nu de enkelte råd, der er medlem og betaler kontingent i forhold til sognets folkekirkemedlemmer. Menighedsrådenes Blad nr. 6/2005.

komme til at høre under et andet stift. Udover den geografiske inddeling kom arbejdsgruppen også med forslag til forholdet mellem provstiudvalg og budgetsamråd, hvor man bl.a. foreslog, at hvis 2/3 af et provstis menighedsråd ønskede det, kunne den bevillingsmæssige kompetence flyttes fra provstiudvalget til budgetsamrådet. Dette indebar, at budgetsamråd skulle dække samme geografiske område som provstiet. Man anbefalede at bruge en rammebudgetteringsmodel for kirke- og præstegårdskasserne, hvor rammefastsættelsen skulle foregå i to tempi. Først skulle menighedsrådene på baggrund af en *foreløbig* driftsramme udarbejde deres budgetter, som derefter ville danne baggrund for drøftelser i provstiudvalg eller budgetsamråd, hvor de *endelige* driftsrammer ville blive fastlagt. Dette skulle give en bedre mulighed for at fastlægge et budget og derved mindske brugen af en reserve. Endelig så man på samarbejdsmodeller til når en kommune er så stor, at den har flere provstier.

Tove Fergos udredning af Kirkeministeriets økonomi i Fællesfonden kom i form af en 350 sider lang advokatrapport. Rapporten bekræftede, at der havde været rod i regnskaberne i årevis, men fandt ingen grund til at rejse tjenestemandssag mod nogen embedsmænd. Fra politisk side var der kritik mod Rigsrevisionen for ikke at have grebet ind i tide, men rigsrevisor Henrik Otbo afviste dette: »Rigsrevisionens rolle er at revidere ud fra de regler, der gælder. Det var præcis, hvad vi gjorde i forhold til Fællesfonden. Vi har gjort det, vi skulle, det vil sige, vi har kontrolleret, at indtægter og udgifter blev bogført rigtigt.« (Kr.D. 2.2.)

Bertel Haarders forsøg på at forbedre økonomien i Fællesfonden blev et udspil til en omlægning, hvor forsikringer, revision, IT og pension til de ansatte skulle erholdes af de enkelte sogne selv. Menighedsrådene ville til gengæld få tilladelse til også at kunne ansætte en ekstra præst for egne midler, mulighed for at give tilskud til Danske Sømands- og Udlandskirker, beholde de indtægter, der kom fra vedligeholdelse af gravsteder samt afkast fra de lokale kirkelige kapitaler. Derudover skulle landskirkeskatten forblive hos menighedsrådene til dækning af de nye tilførte udgifter. Ministerens forslag mødte kritik fra såvel de konservative som Dansk Folkeparti, og fra Socialdemokraterne lød det fra den kirkepolitiske ordfører Karen Klint, at man burde have ventet til kommunalreformen var færdig og kirkens struktur undersøgt, inden man gav sig i kast med en økonomisk omstrukturering. (Kr.D. 3.8.) Ministerens forslag blev sendt ud til høring den 1. juli med svar retur 31. august. Der var ikke de store indvendinger til forslaget, dog en bekym-

ring for, hvordan finansieringen skulle løses bl.a. for de provstier, der ikke havde kirkegårdsindtægter ligesom stiftsmidlerne ville mangle renteindtægter fra gravstedslegater. Den 16. november blev Forslag til Lov om ændring af lov om folkekirkens økonomi fremsat af ministeren i Folketinget.

Et sparekrav på 7,8 mil. kr. over de næste 4 år i forhold til 2005-budgettet medførte en organisationsændring i Kirkeministeriet, som fremover kun skulle tage sig af politiske og økonomiske opgaver, mens sagsbehandling ville blive lagt ud til stifter, provstier og menighedsråd. Ministeriets fire kontorer blev reduceret til tre, der henholdsvis tager sig af Folkekirkens *styrelse*, *personale* og *økonomi*. Omlægningen fra drift til policy er en ledelsesform, som også er sket i andre ministerier, og som sådan ikke en nævneværdig ny form. Men rektor Mogens Lindhardt fra Folkekirkens Institut for Præsteuddannelse mente, at dette på længere sigt kunne betyde en reducere af Kirkeministeriet til en *Kirkestyrelse*, hvis opgave ville blive at tage vare på den daglige ledelse i Folkekirken. (Kr.D. 15.1.+18.1.)

Bispevalg i Lolland-Falsters Stift

Biskop Holger Jepsen fyldte 70, og det betød, at en efterfølger skulle vælges med tiltrædelse den 1. september 2005. Fire kandidater meldte sig, to hjemmehørende i stiftet, nemlig domprovst Ole Opstrup, Mariibo, og sognepræst Jens Christian Nielsen, Nysted, og udefra provst Steen Skovsgaard, Gellerup, Århus, og sognepræst Helge Baden Nielsen, Herfølge. Alle fire kom med en bred faglig baggrund som præster samt med erfaring inden for forskellige kirkelige organisationer. Kandidaternes teologiske ståsted var ikke udpræget skarpt. Ole Opstrup og Helge Baden Nielsen havde rødder i det grundtvigske. Steen Skovsgaards stillere var en bred gruppe fra højre fløjen mod midten. Ole Opstrup (f. 1950) lagde vægt på de administrative og ledelsesmæssige opgaver og stod for »en kontinuitet i den løbende fornyelse«. Jens Chr. Nielsen (f. 1944) følte sig godt rustet med en løbende erfaring fra stiftet og havde gennem mange år været engageret i økumeniske sammenhænge. Steen Skovsgaard (f. 1952) var måske den kandidat, der i forvejen var mest kendt i medierne. Han har markeret sig som en initiativrig præst i et sogn, hvor størstedelen af befolkningen er muslimer og arbejdet for et positivt møde mellem kristne og muslimer. Helge Baden Nielsens (f. 1950) interesser lå især inden for det undervisningsmæssige og i udbredelsen af kristendommen ikke kun til børn og unge, men også deres forældre.

Kirkeministeriet udskrev valget den 17. februar, afstemningen begyndte den 28. april, og valgresultatet kom den 19. maj. Der var 693 stemmeberettigede, en valgdeltagelse på 93,21%, og stemmerne fordelte sig med 266 til Steen Skovsgaard, 147 til Helge Baden Nielsen, 139 til Ole Opstrup og 89 til Jens Chr. Nielsen. Men hvis der er mere end to kandidater til valget, og ingen af dem får over halvdelen af stemmerne, skal der gennemføres en anden valgrunde. Dette skete og den 17. juni blev Steen Skovsgaard valgt med 402 stemmer. Han havde været den i valgkampen, der havde præsenteret sig klarest med hensyn til fornyelse i stiftet. »Jeg vil bruge meget tid på at skabe dialog med ikke-kirkelige kræfter i lokalsamfundet som politikere og private og frivillige organisationer for at beskrive, hvad er kirken for os her i stiftet. Kirken skal begynde at gå i vekselvirkning med det øvrige samfund.« Udtalte den kommende biskop efter valgsejren. (Kr.D. 18.6.) Den nye biskop blev indsat i bispeembedet i Maribo den 11. september.

Præstekår

Arbejdsløsheden var blandt nyuddannede teologer høj, hvor 45% efter det første år stadig stod uden job. I Præsteforeningen spåede man, at først efter 2010 ville puklen af ledige være forsvundet. Det skræmte dog ikke de unge væk fra teologistudiet. Både i København såvel som i Århus kunne man notere en stigning med henholdsvis 120 (2005) mod 104 i 2004 og 76 (2005) mod 52.

Det skræmte heller ikke studerende væk, at præsterne bliver mere og mere stressede på grund af stigende arbejdsbyrder – et problem, der blev erkendt allerede i 2002, men som i 2005 stadig stod uden nogen umiddelbar løsning. Der mangler stillinger, mindst 40, konstaterede Præsteforeningen.

Der er vel en forventning om, at ligestilling på arbejdsmarkedet også omfatter Folkekirken, selvom der i praksis foregår en mere eller mindre åben tale omkring præference af kønnet i nogle sogne. Men Ligestillingsloven af 1978 har faktisk en undtagelse, der giver lovlig hjemmel for kønsdiskriminering ved præsteansættelser i såvel Folkekirken som i andre trossamfund. Det var professor, dr.jur. Kirsten Ketscher fra Københavns Universitet, der allerede i 2000 opdagede denne bekendtgørelse, men der skulle gå fem år førend Kirkeministeriet bøjede sig for en offentliggørelse. »... som signalværdi er undtagelsen diskriminerende«, mente lektor Lone Fatum, Københavns Universitet. (Kr.D. 11.4.) Formanden for Den danske Præsteforening, Helle Christiansen, tog sagen mere roligt, da hun ikke mente, at bekendtgørelsen i praksis førte til

diskrimination; en holdning der også var at finde i biskoppernes rækker. Ligestillingsminister Eva Kjer Hansen (V) ville tage sagen op med sin partifælle kirkeminister Bertel Haarder, men derudover var udmeldingen fra Christiansborg, at man ikke ønskede at blande sig i kirkens indre anliggender, (hvilket man vel egentlig gjorde med undtagelsen i Ligestillingsloven i 1978?)

Når en sådan undtagelse ikke skabte nogen større furore i kirken, hænger det sandsynligvis sammen med, at set ud fra et statistisk synspunkt er fordelingen rimelig jævn mellem kvinder og mænd med ca. 40% kvindelige præster og 60% blandt teologistuderende. Derimod halter kvinderne gevaldigt efter, når det gælder de ledende stillinger inden for kirken, hvilket dog er kvindernes egen skyld, lyder det fra kvindelige ledere i Folkekirken. Kvindelige præster mangler dels troen på egne evner dels prioriterer de anderledes og vælger de tidskrævende lederjobs fra, hvilket også er et kendt problem fra andre sammenhænge i erhvervslivet. Der er også en tradition for, at arbejdsfordelingen blandt præster ligger med fokus på sjælesorg hos kvinderne, mens mændene står for forskning og undervisning.

Præsteforeningen havde valg til hovedbestyrelsen, hvor den siddende formands liste – den folkekirkelige midterbane – gik fra to til fire mandater, de grundtvigske fik tre mandater og de sidste to gik til henholdsvis de missionske og de faglige strammere. Helle Christiansen blev genvalgt som formand.

Civilregistrering og retssagen om religiøs diskrimination

Et år efter katolikkerne havde lagt sag an mod den danske stat på grund af bl.a. tvungen fødselsregistrering ved Folkekirkens kontorer, stod Baptistkirken også frem med et krav om, at civilregistreringen blev gjort fri af Den danske Folkekirke. Baptisterne følte, at det var diskriminerende at skulle fødselsregistrere deres børn ved et andet trossamfunds kirkekontor. Ligesom ved katolikkernes sag et år tidligere var der ingen støtte at hente hos Regeringen, dog ønskede kirkeminister Bertel Haarder (V) at finde en løsning for at undgå, at folkekirkeordningen blev »lagt for had«. (Kr.D. 12.3. + 31.3.) Løsningen kom efter mødet den 2. maj mellem kirkeminister og biskopper med oprettelsen af et centralt kontor, hvor ikke-medlemmer af Folkekirken kan registrere fødsels- og dødsfald via e-mail eller pr. post, dog ikke en løsning, der vant større bifald hos baptisterne.

56% af Folketingets medlemmer var positive for at flytte registreringen fra kirken til kommunen, viste en rundspørge, som Kristeligt Dag-

blad foretog i juli. Kirkeminister Bertel Haarder var ikke afvisende for, at dette en dag skete, selvom den officielle holdning i de to regeringspartier er imod en flytning. Kirkeministeren mente, det var for dyrt at flytte registreringen på nuværende tidspunkt, men kunne godt forestille sig, at der om ti år ville være ét centralt register, hvor kirke såvel som kommune kunne melde ind til. (Kr.D. 13.7.)

Retssagen mellem »Katolikker for lighed mellem trossamfund i Danmark«⁷ mod staten/Kirkeministeriet for religiøs diskrimination tog sin begyndelse ved Vestre Landsret i Viborg den 7. november. Katolikkerne mente, at det stred mod menneskerettighederne, at man som ikke-medlem af Folkekirken skal anmelde fødsel til kirkekontoret, betale for løn til præsterne via skatten og betale anden takst ved begravelser på kirkegården, jfr. Kirk.Saml. 2005, side 236f.

Katolikernes advokat var Tyge Trier, mens kammeradvokat Sune Fugleholm mødte for Kirkeministeriet. Sidstnævnte afviste principielt sagen, da han ikke fandt, at de tre anførte sager havde noget med menneskerettighederne at gøre. Dommen faldt 8. februar 2006, hvor Kirkeministeriet blev frifundet. Katolikkerne besluttede at anke dommen.

Ribers-sagen

Steen Ribers havde i 2004 anket Østre Landsrets afgørelse, der fastslog, at Kirkeministeriets afgørelse af 8. august 1996, som stadfæstede eksklusionen af Ribers fra Folkekirken i 1994 på grund af hans agitation for læren om Vandre Mod Lyset, havde været berettiget, jfr. Kirk.Saml. 2005, side 236.

Højesteret omstødte imidlertid såvel Byrettens som Østre Landsrets domme ved domsafsigelse den 15. september, hvor Steen Ribers fik sit medlemskab tilbage. Alle fem dommere gav medhold i Steen Ribers to første påstande, nemlig at ministeriets afgørelse var ugyldig samt at han også efter 1994 var medlem af Folkekirken. Den tredje påstand om, at ministeriet skulle betale ham godtgørelse for tort med 50.000 kr. blev afslået. Tre af dommerne tog udgangspunkt i lov om medlemskab af

7. Talsmand for foreningen, som står bag sagsanlægget, er lektor Jørn Arpe Munksgaard og gruppens øvrige medlemmer er Niels Arbøl, Niels Henrik Assing, Ole Dam og Jørgen Nybo Rasmussen. Foreningen er ikke støttet af den officielle katolske kirke i Danmark. To katolikker, Nathem Koza og Karen Toft, har konkret støvnet staten og fået fri proces. Deres anklage gik henholdsvis på diskriminering med hensyn til fødselsanmeldelse og begravelsesafgift. Det tredje punkt i anklageskriftet var statstilskuddet til Folkekirken, som alle betaler til via skatten.

folkekirkens paragraf 2, stk. 2 (lov nr. 352 af 6. juni 1991), hvor medlemskabet ophører, hvis man slutter sig til et andet trossamfund eller på anden måde stiller sig uden for folkekirken, f.eks. ved gendåb. Dommerens konklusion blev, at der *ikke* var »det fornødne klare og sikre holdepunkt i hjemmelsgrundlaget for en fortolkning, hvorefter et medlem af folkekirken må anses for at have stillet sig uden for folkekirken, såfremt han gennem længere tid i læserbreve, foredrag og interviews i medierne har arbejdet ihærdigt, åbenlyst og aktivt med at udbrede en troslære, der på en række punkter er i strid med folkekirkens. Dette gælder uanset en eventuel forudgående tilkendegivelse fra de kirkelige myndigheder.« (citeret fra udskrift af Højesterets Dombog) De to øvrige dommere begrundede deres afgørelse med, at de anså eksklusionen for ugyldig, fordi de fandt, at den skete med det formål, at Ribers ikke længere skulle kunne være medlem af menighedsrådet. En afgørelse som de tre andre også tilsluttede sig.

Biskop Erik Norman Svendsen, som i sin tid havde bakket op omkring sognepræst Mads-Bjørn Jørgensens beslutning om at udmelde Ribers, udtalte i en pressemeddelelse: »For folkekirken er Højesterets dom særdeles problematisk, fordi den gør folkekirken til en religionsanstalt. Dommen efterlader folkekirken med en åben flanke, hvor den ikke kan forsvare sig som trossamfund.« (Kr.D. 16.9.) Hans bispekolleger delte bekymringen over, at kirken ikke har nogen sanktionsmuligheder, når dens bekendelsesgrundlag bliver angrebet.

I et samråd den 22. september mellem kirkeministeren og biskopperne drøftede man, hvorledes en sådan sag i fremtiden kunne undgås. Der var enighed om, at ministeren gik til Folketingets Kirkeudvalg med henblik på at drøfte et lovforslag om, at menighedsrådsmedlemmers holdning ikke må være i strid med kirkens lære ligesom kirkeligt ansatte ikke skal kunne stille op til menighedsrådsvalg.

I kirkelandskabet var man generelt positivt indstillet overfor et lovforslag om skærpelse af kravene med hensyn til loyalitet overfor kirken med henblik på menighedsrådsmedlemmer og kirkepersonale – uden at man umiddelbart opfattede en sådan lov som et større tiltag til en selvstændiggørelse af kirken i forhold til staten. En skærpelse af loven vil sådant set blot være en tilbagevenden til før 1992, hvor man afskaffede de »kirkelige garantier«, der skulle sikre, at menighedsrådsmedlemmer ikke fornægtede den kristne tro eller stillede sig i afgjort modsætning til kirken. (Kr.D. 22.+24.9.)

Kirkelig velsignelse af registreret partnerskab

Debatten omkring kirkelig vielse af homoseksuelle gennem 2004 medførte, at biskopperne tog sagen op til fornyet drøftelse. Målet var en fælles udtalelse som i 1997, men enigheden udeblev. Biskoppernes udmelding den 5. januar blev et afslag til *kirkelig vielse* for homoseksuelle, men delte samtidig bispegruppen i to, hvor seks biskopper sammen med den grønlandske biskop⁸ valgte at udsende en vejledende ordning for *kirkelig velsignelse* af registreret partnerskab, mens fire⁹ også forkastede dette. Muligheden for *en gudstjenestelig markering* af et registreret partnerskab – som besluttet af biskopperne i 1997 – ville fortsat kunne bruges. Reaktionen fra Christiansborg var, at kirken ikke skulle tvinges til at indføre et vielsesritual, men samtidig talte Socialdemokratiet for at ændre ægteskabsloven således, at et registreret partnerskab også skulle kunne indgås i kirken.

Kjeld Holm var blandt dem, der havde arbejdet ihærdigt for at give homoseksuelle mulighed for kirkelig vielse, hvilket gjorde, at Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske tildelte ham Årets Laks. »Jeg er beovet og beæret, men først og fremmest er jeg taknemmelig. Det giver mig mod til fortsat at kæmpe for en kirkelig ligestilling af bøsser og lesbiske. Forargelsen tager jeg gerne med«, sagde biskoppen ved overrækkelsen den 13. august. (Kr.D. 15.8.)

Biskoppernes holdning til registreret partnerskab skabte et voldsomt røre på kirkens højrefløj, hvor otte kirkelige organisationer¹⁰ med en fælles udtalelse klart markerede en afstandstagen til et velsignelsesritual. De følte, at biskopperne måtte bære ansvaret for den splittelse i Folkekirken, der kunne komme i form af valg- og frimenigheder på baggrund af et velsignelsesritual. (Kr.D. 2.3.) Indre Missions hovedbestyrelse havde på baggrund af medlemmernes reaktion udsendt en meddelelse en måned før (1.2.), hvor de opfordrede deres medlemmer til at blive i Folkekirken og gøre deres indflydelse gældende. Ingen i det kirkelige landskab ønskede en splittelse, der kun ville betyde et tab for såvel de enkelte kirkelige vækkelser som for Folkekirken. Tidligere

8. Erik Norman Svendsen (Københavns Stift), Jan Lindhardt (Roskilde Stift), Holger Jepsen (Lolland-Falsters Stift), Kresten Drejergaard (Fyens Stift), Søren Lodberg Hvas (Aalborg Stift), Kjeld Holm (Århus Stift) og Sofie Petersen (Grønland).

9. Lise-Lotte Rebel (Helsingør Stift), Karsten Nissen (Viborg Stift), Elisabeth Dons Christensen (Ribe Stift) og Niels Henrik Arendt (Haderslev Stift).

10. Indre Mission, Luthersk Missionsforening, Evangelisk Luthersk Missionsforening, Dansk Bibel-Institut, Fællesskabet Kirkelig Fornyelse, Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse, Kristeligt Forbund for Studerende samt Menighedsfakultetet.

rektor ved Præstehøjskolen Niels Thomsen udtalte, at »Indre Mission taler med en skarpheid, en alvor og en bibelreference, som er nyttig for en folkekirke, der ofte glemmer at lytte med omhu til de bibelske tekster.« (Kr.D. 3.2.)

Den 11. juni holdt Indre Mission årsmøde i Vejle. Skønt den kraftige kritik fra Indre Missions medlemmer – eller mere korrekt *venner* – mod biskopperne for deres holdning til indførelse af et velsignelsesritual for homoseksuelle – og også i Grosbøll-sagen, så opfordrede formanden, sognepræst Christian Poulsen, alligevel vennerne til at blive i Folkekirken. Men han understregede, at tilliden til biskopperne var blevet svækket, selvom det ikke er biskopperne, der skal være det afgørende for Indre Missions tilknytning til Folkekirken. »Evangeliets forkyndelse og sakramenternes forvaltning fejrer så at sige biskopper og kirkeordninger af banen. Ingen af delene er i absolut forstand vitale og slet ikke konstituerende for en ret kirke«, sagde formanden bl.a. i sin tale på mødet. (Kr.D. 13.6.)

Gennem de senere år har der været en stigende interesse i Indre Mission for dannelsen af valg- og frimenigheder, og senere på året besluttede Indre Missions hovedbestyrelse, at det var muligt fortsat at have et tilhørsforhold til missionshusene, selvom man meldte sig ud af Folkekirken. (Kr.D. 28.9.)

Opfordringen til at reformere kirken indefra blev ikke siddet overhørt. Indre Mission, Luthers Missionsforening samt Dansk Oase (som er en paraplyorganisation for de karismatiske menigheder) gik sammen om at danne et netværk, der skulle være »... folkekirkens 11. biskop, en klar røst i en folkekirke, der er blevet alt for uklar i sine holdninger og beslutninger. Vi vil gerne skabe et netværk, som er stærkt nok til at udtale sig samlet og blive taget seriøst i den brede befolkning.« Sagde sognepræst Henrik Højlund, Løsning og Korning sogne. (Kr.D. 6.8.) Initiativet blev generelt modtaget med en del skepsis fra biskoppelig side, hvor man hellere så en gensidig respekt for forskellige synspunkter. (TV-Avisen, DR 1, 7.8. + Kr.D.9.8.)

Kirken og samfundet

Religion og politik

Det kan være sundt en gang imellem at blive betragtet med fremmede øjne for derved at få nuancer frem, som man selv er blevet blind for, og mulighed for at få et nyt perspektiv. Hvordan ser udlændinge på danske kirkeforhold? Når udlændinge skal beskrive forholdet mellem Folke-

kirken og staten, er der to ting, de især hæfter sig ved. Det ene er en struktur, der synes at sammensvejs kirke og stat på en måde, der virker som om kirken ikke har en selvstændig status; det andet er kirkens manglende mulighed for at tale eller handle på egen hånd, den tilfalder politikerne. (Kr.D. 2.7.)

Samuel Kobia, metodistpræst og siden 2004 generalsekretær for Kirkernes Verdensråd, besøgte Skandinavien i marts. Han mener, at kirken har et socialt ansvar i samfundet og bør ytre sig, når der sker uretfærdighed og undertrykkelse. Derfor kommer kirken heller ikke uden om at skulle forholde sig til politiske spørgsmål. Denne debat omkring religion og politik kom til at udfolde sig i løbet af året blandt præster og politikere med mange forskellige holdninger fra begge sider.

Selvom Folkekirken havde været meget fremme i medierne i det forgange år, og mange søger mod det religiøse, så kom kirkedebatten ikke til at fylde i valgkampen op til Folketingsvalget den 8. februar, selvom både socialdemokraterne og de radikale var åbne over for en diskussion om kirkens fremtid i begyndelsen af valgkampen. (Kr.D. 19.1.) Det blev andre emner, der optog politikerne. Kristendemokraterne kom ikke op over spærregrænsen. Partiets kristne værdigrundlag gjorde det svært for dem at få gennemslagskraft i befolkningen, måtte formanden Marianne Karlsomse erkende, med en henvisning til, at der ikke er tradition for at blande politik og religion i Danmark. Kritikken mod partiets valgkamp gik dog også på, at partiet ikke havde en klar udmelding om, hvad det stod for og ikke havde forstået at udnytte den etiske debat, der er oppe i tiden. Dansk Folkeparti fik to mandater mere, og havde netop spillet på Folkekirken i deres valgkampagne. Jesper Langballe stod bag en helside annonce med overskriften »Valget – en skæbnetime for Folkekirken«, hvor partiet lancerede sig selv som Folkekirkens beskytter og bevarer over for De Radikale, Socialdemokraterne og islam. Men partiet bruger ikke kristendommen som en ideologi ligesom Kristendemokraterne. »Dansk Folkeparti anvender kristendommen som en fællesbetegnelse for det nationale fællesskab som en måde, hvorpå man distancerer sig fra dem udenfor«, udtalte Kristian Albrekt Larsen, forskningsassistent ved Aalborg Universitet. (Kr.D. 10.2.)

På valgdagen besvarede biskop Jan Lindhardt (Roskilde Stift) spørgsmålet, om hvorvidt religion og politik kan adskilles, med et nej: Politik henter sin legitimitet i religionen, hvor staten får sine ideer og idealer fra kirken. Vi lever i en kirkestat, mente biskop Lindhardt med henvis-

ning til, at kongen ved reformationen i Danmark overtog kirkens bo med mange af de opgaver, kirken tidligere havde haft, som f.eks. sociale og undervisningsmæssige tiltag, ligesom staten også ansætter præster. Lukkelov og skolefridage er rettet ind efter kirkens helligdage, og danskerne er præget af de kristne grundværdier. Netop de fire områder med et offentligt sygehus- og skolevæsen, lukkelov og helligdagsfri i overensstemmelse med kirken samt et statsmonopol gennem mange år i TV og radio, er for Jan Lindhardt noget, der adskiller det danske samfund fra liberale stater. (Kronik i Kr.D. 8.2.) Denne holdning uddybede Jan Lindhardt senere på året med udgivelsen af bogen *Folkekirke? Kirken i det danske samfund*, (Forlaget Hovedland). Hans påstand om, at et samfund med dets politik bygger på etisk begrundede værdier, åbner op for en rolle til kirken, hvor denne kan tolke disse værdier og vise, hvordan de skal udmøntes i livet.

»I virkeligheden er den moderne velfærdsstat et produkt af, at stat og kirke i Danmark udgør en enhed. Et aspekt ved den lutherske reformation, som efter min mening ofte er overset.« (s. 45)

Jan Lindhardt er ikke ked af, at Danmark er en kirkestat og styret af Folketinget. For biskop Lindhardt er det vigtigt, at politikerne træffer de store beslutninger på kirkens vegne og henviser til, at menighedsrådsloven for godt 100 år siden og tilladelsen til kvindelige præster næppe var blevet gennemført, hvis ikke det havde været politikernes afgørelse. Kirkens egne folk har en berøringsangst med det brede folkelige grundlag i samfundet, og »(s)kærer man forbindelsen til dronningen over, rykker man ud af det gode selskab med institutioner som folketting, regering, folkeskole, sundhedsvæsen, forsvar, retsvæsen og meget andet. Så må man stå udenfor og nøjes med at kalde på folk, for at de også skal lægge vejen forbi kirken. Som det er nu, behøver de i virkeligheden ikke at gå nogen steder, fordi kirken er i det samme rum, som de selv er, nemlig det offentlige, danske rum.« (s. 102) Staten garanterer *folkekirken*, dvs. den sikrer det, biskop Lindhardt kalder »kirkens folkelige legitimitet«.

Sognepræst Lars Tjalve gav en begejstret anmeldelse i Kr.D. 1.6. af Jan Lindhardts bog, som han fandt, havde en overbevisende argumentation og en klar holdning. Lektor Svend Bjerg og pastor emeritus Palle H. Steffensen var til gengæld alt andet end begejstrede for biskop Lindhardts holdning. De følte, han argumenterede for en kulturkirke, der sælger ud af sin kristendom. »Af hans bog om folkekirken kan man aflæse en kristelig defaultisme uden sidestykke i dansk kirkehistorie. Den folkekirkelige organisation lovprises som en statsstøttet og statsstøttende kultusinstitution.« (Kr.D. 20.7.)

Flere politikere med statsminister Anders Fogh Rasmussen (V) i spidsen mener, at vi adskiller religion og politik i Danmark. Det er professor Svend Andersen fra Det Teologiske Fakultet ved Aarhus Universitet og professor Ole Wæver fra Institut for Statskundskab ved Københavns Universitet ikke enige i! Derimod var de ikke enige om, hvorvidt det er korrekt at blande religion og politik sammen. Organisationen *Folkekirke og Religionsmøde* havde i april arrangeret et debatmøde på Aarhus Universitet mellem de to professorer. Svend Andersen argumenterede for, at man – i overensstemmelse med den lutherske arv – skal holde religion og politik adskilt. Han mente, at det er muligt at skabe et samspil i det politiske liv, hvor kristne såvel som ikke-kristne kan finde sammen i enighed. »Når det gælder om politik skal vi oversætte vores livsanskuelser til et fælles sprog, som ikke er religiøst«, udtalte han til Kr.D. 14.7. Ole Wæver så dét som en ideologi, der ikke er realistisk muligt, og fandt, at det er bedre at lade religiøs argumentation komme frit frem i det politiske liv frem for at prøve at skjule det. (Kr.D. 21.4.)

Professor Svend Andersen, der har forsket i Luthers to-regimentelære, tolker Luthers tanker således, at man skal skelne mellem religion og politik ved, »at kirkens virkemidler i forhold til at skabe tro hos mennesker og forkynde evangeliet ikke kan overføres til det politiske. Troen og kirken forudsætter frihed, mens politik handler om at udøve magt.« (Kr.D. 12.11.) Derfor kan kirken ikke, ifølge Svend Andersen, sidde med ved det politiske forhandlingsbord, men det kristne menneske kan godt blande sig i politik, og kirken må også give sin mening til kende overfor politikerne, blot ikke udøve magt. Denne skelnen mellem politisk magtudøvelse og en kritisk holdning til samfundets problemer kan være svær at skelne mellem, indrømmede Svend Andersen.

Dette blev illustreret lige før jul, da en flygtningesag med udvisning af en ung serber, hvor hustru og barn blev tilbage, fik tre sognepræster fra Mariager området, Bodil Hindsholm Hansen, Knud Erik Lægsgaard og Helle Myken, til at gå i aktion med en protest mod regeringens udlændingepolitik. Målet var at få rejst en folkestemning, der kunne ændre politikernes holdning. Omkring 250 præstekolleger samt en biskop, Kjeld Holm (Aarhus Stift), bakkede op om sagen, der bl.a. blev udmøntet i en demonstration foran Christiansborg den 19. december. Initiativtagerne opfordrede deres kolleger til tre forskellige aktioner: der var mulighed for at underskrive et brev til integrationsminister Rikke Hvilshøj (V), bede i kirken for flygtningene i den konkrete sag samt bruge julens prædikener til at tale imod flygtningepolitikken. Venstres integrationsord-

fører, Irene Simonsen, mente præsterne misbrugte deres embede, og hendes partikollega, borgmesteren i Pandrup, Flemming Jansen karakteriserede præsternes aktion som »lallende naiv«. Hvis præsterne ønskede at udtale sig, måtte de gøre det uden reference til deres præstegerning. (Kr.D. 20.12.) Bodil Hindsholm Hansen mente derimod, at det ville være misbrug af evangeliet, hvis dette skulle være upolitisk. I forbindelse med aktionen sagde hun, »at evangeliet næsten altid har, og bør have, politisk virkning. Kirken forkynnder ikke evangeliet ind i et lufttomt rum, men der hvor mennesker lever og færdes, og den måde vi organiserer vores liv på – og dét er politik.« (Kr.D. 19.12.) Biskop Kjeld Holm derimod opfattede aktionen som et etisk anliggende og ikke et politisk engagement. Biskoppen så ikke aktionen som et forsøg på »at sætte skel, men at anfægte det grundlag, vi i øjeblikket bygger vort samfunds forhold til de fremmede på. Det rammer, og det angår os alle. Det bør anfægte os alle. Det er faktisk det, evangeliet handler om.« (Kr.D. 22.12.)

Flere af de aktionerende præster ville bruge juleprædikenerne til at tale for en bedre behandling af flygtninge set i forhold til regeringens politik, men der var kolleger, der tog afstand fra at tale en så direkte sag fra prædikestolen. Blandt dem var formanden for Kirkeligt Samfund, sognepræst Jens Brun, der følte, at det var et misbrug af næstekærlighedsbuddet, der ikke kunne tolkes med henblik på afklaring af et bestemt politisk problem, men kun ud fra vores egen personlige livsforståelse. Hans kolleger havde »al mulig ret til at kritisere regeringens flygtningepolitik, men i en folkelig, demokratisk samtale – ikke fra prædikestolen.« (Kr.D. 31.12.) Ligeledes sognepræst Flemming Kloster Poulsen, Sct. Mortens Sogn, Randers, der følte, at gudstjenesten skulle være »hævet over døgnets aktuelle politiske slagsmål, for det skal knægeme være et sted, hvor folk, der stemmer på både Enhedslisten og Dansk Folkeparti, kan være fælles i gudstjenesten.« (Kr.D. 4.1.06)

Lektor Povl Götke fra Center for Religionsstudier ved Syddansk Universitet sammenlignede præsters ytringsfrihed med Dronningens nytårstale, hvor dronningen ganske vist giver sin mening til kende omkring samfundsforhold, men formuleret på en måde hvor det ikke kan aflæses partipolitisk. Den balance havde de protesterende præster ikke formået, mente lektor Povl Götke. (Kr.D. 4.1.06)

Sagen fik en aktuel fornyelse efter Nytår, da Venstres politiske ordfører, Jens Rohde, meldte sig ud af Folkekirken – ikke i protest mod de aktionerende præster, men i protest mod biskopperne, der ikke havde grebet ind og klart taget afstand til præsterne! Jens Rohde mente, det måtte være nok at betale kontingent til ét politisk parti. (TV-Avisen, DR 1,

7.1.06) Biskopperne tog hans kritik med ro, og mente han havde misforstået deres opgave omkring tilsyn. Jens Rohdes politiske kolleger tog også afstand til hans reaktion, og kirkeministeren kommenterede den som uklog. Formanden for Folketingets Kirkeudvalg, Birthe Rønn Hornbechs (V) kommentar til sagen var, at Jens Rohdes beslutning måtte være af privat karakter, »og det ikke er med hans gode vilje, at sagen er kommet i avisen. Ellers er det jo ham, der blander en religiøs beslutning med en politisk.« (Kr.D. 9.1.06) Forholdet mellem kirke og stat kom endnu engang på banen, da Jens Rohde anbefalede en adskillelse. Selvom politikerne generelt gerne så sig frabedt en (parti)politisk reaktion fra præster som denne, var der også forståelse for, at forkyndelsesfriheden skal være fri, ligesom prædikener næppe kan undgå at have politiske toner til tider, hvis de ikke skal være »blodfattige«, som Britta Schall Holberg (MF for V) udtrykte det. »Hvis det skal være nærværende, når præster forkynder ind i hverdagen, så vil der da blive politiske elementer i prædikenen. Det kan slet ikke undgås«, sagde Folketingets formand, Christian Mej Dahl. (Kr.D. 10.1.06)

En uges tid efter præsteaktionen i december kom der en fornyet kritik af udlændingepolitikken, denne gang i form af en appel (bragt i Kr.D. 28.12.) fra biskop Niels Henrik Arendt (Haderslev Stift) sammen med amtsborgmester Otto Herskind Jørgensen (V) fra Vejle Amt. De to talte for lempeligere vilkår for torturofre, når disse søgte om dansk statsborgerskab. Ifølge de nye regler om indfødsret, som regeringen og Dansk Folkeparti indgik den 8. december ville det være svært – om ikke umuligt – for torturofre at opfylde kravene på grund af deres psykiske mén. Søren Krarup (MF for Dansk Folkeparti) tog til genmæle dagen efter. Han var skuffet over biskop Arendts politiske forargelse og mente, at biskoppen burde vide bedre! Søren Krarup var i øvrigt »fuld af mistillid« overfor de læger og psykologer, der i hans øjne brugte indfødsretten som behandlingsmiddel for deres patienter. (Kr.D. 29.12.)

Det Radikale Venstre fremlagde på deres landsmøde i september forslag til et kirkeråd, der skal give Folkekirken større selvstændighed. Partiets mål er en adskillelse mellem kirke og stat, men det skal ske i flere etaper. »Det kræver en grundig udredning af kompetenceforholdene mellem stat og kirke, og at forholdene internt i folkekirken også gennemgås. Foreløbig er der tale om en principiel tilkendegivelse af, at vi ønsker, at folkekirken skal have et organ, der kan træffe beslutninger, som vedrører folkekirkens indre anliggender«, sagde partiets gruppeformand Marianne Jelved. (Kr.D. 19.9.)

Selvom mange politikere er positivt stemt overfor mere selvstændighed til Folkekirken, så er der fortsat en majoritet, der ønsker forholdene status quo. Selvom politikerne gerne vil tale om, at vi adskiller religion og politik, er der også politikere, der giver udtryk for, at det er i orden, at kristne værdier påvirker lovgivningen. Og er der politikere, der helst ser den religiøse debat ude af det offentlige rum, er der andre der ikke mener, dette er – eller burde være – muligt. Venstres kirkepolitiske ordfører Birthe Rønn Hornbech syntes ikke, det giver mening at tale om kristne værdier som grundlag for lovgivningen. (Kr.D. 14.7.) Staten skal ikke bygge på Bibelen, men hun ønsker ikke det offentlige rum rensset for kristendommen. »Kristendommen er en vigtig forudsætning for vor måde at indrette os på og tænke på ... Det er på en gang naivt og tyrannisk at mene, at man bare kan rense det offentlige rum for religiøse ytringer og handlinger eller ytringer og handlinger, der på en eller anden måde har den enkeltes tro som forudsætning, rettesnor eller grundlag. Juledag er jo heller ikke fredag, fordi den i år falder på en søndag, men fordi juledag er helligdag, og helligdagslovgivningen netop har kristendommen som sin forudsætning.« (Kr.D. 16.12.)

Velfærdsstaten og kirken

Velfærdskommissionens rapport udkom den 7. december. Den skulle give et bud på, hvordan velfærdsstaten kan sikres og opretholdes i fremtiden. Professor Ove Kaj Pedersen fra Copenhagen Business School kaldte rapporten »et af samtidens helt centrale kulturpolitiske og værdiorienterede dokumenter.«

Har kirken eller kristendommen noget at sige ind i velfærdsdebatten? Biskop Niels Henrik Arendt (Haderslev Stift) stillede spørgsmålet og gav selv et svar: »I høj grad. Den har det i form af et frontalangreb på det spørgsmål, der efterhånden ikke så sjældent popper op: Er disse svage nu indsatsen værd? Kristendommen handler godt nok ikke om de sociale udgifters størrelse, men den handler i høj grad om menneskets værdi. Vel at mærke ikke kun dets værdi i Guds øjne, men også, afledt heraf, dets værdi i vores, i fællesskabets, øjne. Samfundets værdimål må ustandselig udfordres af kristendommens.« (Kronik i Kr.D. 30.12.) Biskoppen mente, at der var mange opgaver, som kirken både kunne og burde tage sig af, f.eks. ude i sognene. Selvom staten har det primære økonomiske ansvar, så er sikkerhedsnettet ikke 100%. Der er behov for f.eks. netværksgrupper for enlige mødre, besøgstjenester for ensomme, ældre og flygtninge. Dette blev understreget af en rapport bestilt af Socialministeriet og udført af Socialforskningsinstituttet, der spurgte 51 frivillige organisationer, heriblandt Kirkens Korshær, hvordan de soci-

alt og økonomisk dårligst stillede danskere har haft det gennem de sidste år. Konklusionen var, at der var sket en forværring gennem de sidste fire år.

På samme tid som Velfærdskommissionens rapport udkom også en artikelsamling *Velfærdsstat og kirke* (red. Jens Holger Schjørring og Jens Thorkild Bak. Forlaget Anis), som udsprang af Forum for Europæisk Kirkekundskabs seminar tidligere på året. Her blev debatteret velfærdsstatens oprindelse, hvor de fleste kan finde sammen om, at den er vokset ud af kirkens diakoni. Men velfærdsstatens udvikling til som vi kender den i dag bygger på principper som rettigheder, solidaritet og politiske holdninger.

Kristendomskundskab i Folkeskolen

Flere folkeskoler har følt det nødvendigt at tilpasse skolens undervisning i kristendomskundskab af hensyn til elever med muslimsk baggrund, og mange lærere ser gerne, at der kommer en ændring til et bredere religionsfag. Gennem de sidste 10 til 15 år er der vokset en ideologisk debat op omkring faget, som er blevet kaldt *kulturkampen om kristendomsfaget*. Den ene part (Venstre, Konservative, Dansk Folkeparti og Kristendemokraterne) ønsker faget bevaret som det er i dag med den begrundelse, at det er et kulturbærende fag, hvor kendskabet til kristendommen er ensbetydende med det at være dansk, uanset ens religiøse tilhørsforhold. Den anden part (venstrefløjen af politiske partier, Socialdemokraterne samt en del af de radikale) vil gerne have faget ændret til et religionsfag på linje med det i gymnasiet. Den tidligere undervisningsminister Ulla Tørnæs (V) fik med *Fælles Mål* for kristendomsfaget som erstatning for sin forgænger Margrethe Vestagers (R) *Klare Mål* sat strammere krav til, hvad der skulle undervises i med henblik på kristendommen, mens der ikke var konkrete krav til andre religioner. Den nye undervisningsminister Bertel Haarder (V) – som efterfulgte Ulla Tørnæs – gav klart udtryk for sit standpunkt i et interview i Kristeligt Dagblad 1. marts, hvor han bl.a. sagde: »Tanken om at gøre kristendomskundskab til et religionsfag vil jeg absolut ikke gå med på. De, der vil have navneforandring til religion, ønsker, at faget skal være et orienteringsfag. Men for mig er det et kulturfag.«

Formanden for Religionslærerforeningen, John Rydahl indtog en mellemløst position i denne debat. Han så gerne et bredere fag – religion – men med en klar hovedvægt på kristendommen. Et andet medlem i Religionslærerforeningen var Basil Hammoud med en muslimsk baggrund og lærer i kristendomskundskab på Humlehaveskolen i Vollsmose i Odense. Han var glad for faget, der for ham var en god mulighed for

at integrere elever med anden etnisk baggrund i det danske samfund. Derfor så han gerne, at faget blev gjort obligatorisk og fik det mere neutrale navn af »religion«. »Mit mål er, at børnene forstår og respekterer andre religioner. At vi gennem faget udvikler fælles idealer som menneskerettigheder, respekt og tolerance«, sagde han. (Kr.D. 18.2.)

Imam Fatih Alev og overrabiner Bent Lexner støttede tanken om, at de unge bør lære noget om kristendommen som kulturbærende faktor, og kunne ikke se noget problem i at gøre faget obligatorisk i de ældste klasser, hvor de unge er gamle nok til selv at forholde sig til stoffet. (Kr.D. 27.5.) Det viste sig, at de unge i 8.-9. klasserne faktisk var positivt stemt over for undervisningen i kristendom, og siden 2002 er antallet for fritagelse for faget blandt tosprogede elver i Københavns Kommune faldet fra 177 til 69. (Kr.D. 18.6.)

Da Regeringen, Dansk Folkeparti og Socialdemokratiet indgik aftale om obligatoriske afgangsprøver, fik faget ny status som prøvfag. Undervisningsministeren besluttede at nedsatte et læseplansudvalg i 2006, der skulle udarbejde en ny læseplan samt komme med forslag til en revision af formålsbeskrivelsen for faget. (Kr.D. 5.12.) Bertel Haarder lagde ikke skjul på, at han i sin egenskab af undervisningsminister ønskede at styrke faget som et kulturfag med hovedvægten lagt på den luthersk-evangeliske kristendom.

Det har primært været København, der har været centrum for en kulturdebat om faget kristendomskundskab. Én af de skoler, som især har tiltrukket sig opmærksomhed gennem de sidste fem år, er Ålholm Skole i Valby, hvor Københavns skoleborgmester Per Bregengaard (Enh.) i 2002 godkendte en alternativ læseplan trods Undervisningsministeriets gentagne protester. I april 2005 erklærede Undervisningsministeriet så læseplanen for ulovlig. Men et flertal i Københavns Borgerrepræsentation stemte den 13. maj for at beholde læseplanen, hvorefter sagen blev bragt for statsamtet, der i september afgjorde, at læseplanen var ulovlig.

Forskning, fødselsdage og andre mærkedage

N.F.S. Grundtvig fyldte 222 år den 8. september. Dagen blev fejret i Vartov med et dagslangt program, bl.a. med en præsentation af historikeren Jes Fabricius Møllers bog *Grundtvigianisme i det 20. århundrede* (Forlaget Vartov). Bogen handlede nu ikke om Grundtvig! Men den tog fat på et bredt og alsidigt emne, nemlig den betydning Grundtvig har haft på sin eftertid med sine ideer og tanker. Det var således ikke man-

den Grundtvig, der var omdrejningspunktet, derimod »Grundtvig« som symbol. Bogen så på, hvorledes Grundtvig har været inspirator socialt, politisk, undervisningsmæssigt og kirkeligt og viste, hvor mangfoldigt grundtvigianismen har influeret det danske samfund.

Det værk, der trådte stærkest frem i løbet af året, må være Sune Aukens doktordisputats *Sagas spejl. Mytologi, historie og kristendom hos N.F.S. Grundtvig*, Gyldendal. Forsvaret for den litteraturvidenskabelige afhandling fandt sted den 3. juni ved Københavns Universitet. Selvom forfatteren så sit værk som »et bidrag til den litterære Grundtvigsforskning«, nærmede han sig emnet med stor respekt for den teologiske synsvinkel, og i en kirkehistorisk sammenhæng vil det være et stykke forskning, som også kirkehistorikere skal forholde sig til i fremtiden. Kernen i afhandlingen var at påvise og beskrive samspillet mellem mytologi, historie og kristendom hos Grundtvig på baggrund af den romantiske og præromantiske myterecption i Tyskland og Danmark. Udviklingen af Grundtvigs forståelse og brug af den nordiske mytologi tog udgangspunkt i en litterær tolkning af fem værker *Nordens Mytologi*, 1808, *Et Blad af Jyllands Rimkrønike*, 1815, *Nytaars-Morgen*, 1824, *Nordens Mythologi*, 1832 og *Christenhedens Syvstjerne*, 1854-55. Sune Aukens tese er »i modsætning til hovedlinjen i den tidligere Grundtvigsforskning, at i den unge Grundtvigs udlægning er mytologien faktisk et selvforløsende religiøst system, der overflødiggør kristendommen som frelsende kraft. Det hævdes videre, at dette betinger det fortolkningsmæssige sammenbrud, som finder sted, idet Grundtvig forsøger at føre kristendommen ind i værket.« (s. 46) Sammenbruddet fandt sted 1810/11, hvorefter der kom en pause med mytologien. Efter 1815 sker der en omorientering hos Grundtvig, hvor mytologien nu ikke længere er et religiøst system, men bruges i poesien i form af billeder og fortolkninger, mens prosaen primært koncentrerer sig om kristendommen. Højdepunktet i Grundtvigs digtning efter denne omorientering er *Nytaars-Morgen*. Grundtvig arbejder videre med sin opfattelse af mytologien, der efterhånden udvikles til at være en antropologisk forståelse snarere end at se den som en religion. I 1832 sker der et gennembrud i forfatterskabet med *Nordens Mytologi*, hvor »Grundtvig endelig får bragt sin teoretiske fortolkning af mytologien på niveau med sin brug af den i sin digtekunst. Han fremsætter en antropologisk fortolkning, der lader myterne fremtræde som de nordiske hedninges forståelse af menneskelivet snarere end som religion. Guderne opfattes som en art positiv projektion: I mytologien afbilder det hedenske menneske sine højeste forestillinger om menneskelivet ved at beskrive det i sin guddommelige skikkelse og kommer derigennem til at udtrykke sin forestilling

om verden og om menneskets plads i den. Grundtvig benægter ikke, at der er tale om en religion, men mytologiens religiøse betydning opfattes som uinteressant, bl.a. fordi den er overtro.« (s. 51)

Det er ved at anskue mytologien antropologisk, at Grundtvig nu kan bruge den som »et sindbilledsprog« i stedet for at lade den fremstå som et selvforløsende system. Sune Auken fremhævede desuden, hvorledes poesien går som en rød tråd gennem Grundtvigs værker, og i denne sammenhæng spiller mytologien en vigtig rolle, fordi den »er i eminent grad et poetisk element i Grundtvigs forfatterskab ...« (s. 623)

Årets berømteste fødselar var uden tvivl H.C. Andersen. Fejringen herhjemme og i udlandet havde næppe så megen kirkehistorisk interesse, men den gav anledning til refleksioner over H.C. Andersens forhold til kristendommen, som langt fra har været forstået entydigt og sat på en enkel formular. Det har givet mange forskellige opfattelser og tolkninger gennem årenes løb. Docent Johan de Mylius fra H.C. Andersen-Centret ved Syddansk Universitet tog udgangspunkt i dette med en artikel i Kirk.Saml. 2005, hvor han satte Andersens religiøse forståelse ind i digterens egen samtid og holdt den oppe mod den tids teologers forståelse.

Sognepræst Katrine Lilleør har gennem mange år beskæftiget sig med tolkningen af Andersens eventyr set i lyset af en kristen forståelse. Hendes bog *Fra hjerte til hjerte* (Gyldendal) udkom meget apropos i 2005 med en tolkning af eventyr, hvor vægten blev lagt på en tyding af menneskelivet og menneskets forhold til Gud.

K.E. Løgstrup, som var professor i etik og religionsfilosofi 1943 til 1975 ved Aarhus Universitet, ville være fyldt 100 år. Hans etik og filosofiske tanker er stadig aktuelle, og der kom bl.a. to nye udgivelser om ham, *Løgstrups mange ansigter* (red. David Bugge, Pia Böwadt og Peter Aaboe Sørensen) og *Løgstrup* af Svend Andersen, begge bøger fra Forlaget Anis, ligesom Løgstrups *Opførelse med Kierkegaard* tilbage til 1968 blev genoptrykt af Gyldendal – meget apropos i mindeåret for Søren Kierkegaard.

Søren Kierkegaard er som H.C. Andersen kendt både hjemme og ude. Den 11. november var det 150 år siden han døde, og der blev holdt en mindehøjtidelighed ved hans grav på Assistens Kirkegaard i København. Søren Kierkegaard Selskabet udgav i denne anledning en bog *Den udødelige* (red. Tonny Aagaard Olesen og Pia Søltoft, C.A.Reitzels Forlag) med en gennemgang af alle hans publicerede værker læst og

kommenteret af forskellige forskere – teologer, filosoffer og litterater: »Ikke som én helhed, men som bestanddele, facetter og forsøg på nye fortolkninger af et forfatterskab, der synes evigt ungt.« (fra bogens forord)

Kirken i Grønland fyldte 100 år. I 1905 blev Grønland et provsti under Sjællands Stift og fra 1922 under Københavns Stift. Det var fejringen af den grønlandske kirke som institution vel at mærke, for kristendommen går tilbage til Erik den Rødes tid, hvor hans hustru, Thodhildur, byggede den første kirke, og hvor Hans Egede i 1728 holdt sin første gudstjeneste i den kirke, der i dag er Grønlands domkirke.

Tranquebar var dansk koloni fra 1620 til 1845, hvor den blev solgt til englænderne. I 1705 sendte Frederik IV Bartholomæus Ziegenbalg ud som missionær til den indiske kystby, hvor der stadig er en kristen menighed takket været dette missionsarbejde. Dette 300 års jubilæum blev fejret med foredrag i såvel Århus som København og sluttede med en festgudstjeneste 29. november i Domkirken i København, hvor biskop Erik Norman Svendsen prædikede og med deltagelse af bl.a. den indiske biskop T. Aruldos. Den dansk-indiske missionshistorie blev publiceret i en bog *Det begyndte i København*,¹¹ der fik smukke anmelderroser med på vejen af Carsten Bach-Nielsen: »Man må sige, at det er lykkedes at skabe en bog, der både er historisk og aktuelt vedkommende. Den er tætpakket med gode artikler. Af danske, tyske og indiske forfattere.« (Kr.D. 2.1.06) Bogen udkom også på engelsk.

Økumeni

Johannes Paul II døde den 2. april efter 26 år som pave. Han fik en statsmandsbegravelse den 8. april og blev stedt til hvile i selve Peterskirken. Dronning Margrethe II og prins Henrik deltog i ceremonien i Rom, hvor det således var første gang siden bruddet med Romerkirken i 1536, at det øverste statsoverhoved i Danmark deltog i en så betydningsfuld katolsk begivenhed. De øvrige tre pladser blev besat af henholdsvis statsminister Anders Fogh Rasmussen, den danske ambassadør i Italien samt en kongelig adjutant. En gejstlig repræsentant fra Folkekirken manglede, hvilket ikke var med kirkens gode vilje, men

11. *Det begyndte i København. Knudepunkter i 300 års indisk-danske relationer i mission.* Red. K.E. Bugge, Hans Raun Iversen, Niels Kastfelt, Liselotte Malmgart, Harald Nielsen, Anders Nørgaard og George Oommen. Syddansk Universitetsforlag.

statsministeriet havde disponeret over de tildelte pladser som nævnt ovenfor. Det Mellemkirkelige Råd havde forgæves forsøgt at få en biskop med i den officielle danske delegation, og formand for Det Mellemkirkelige Råd, Paul Verner Skærved, fandt, at det var udtryk for en »uhørt statskirkelighed«, og set i en økumenisk sammenhæng ville det kunne blive opfattet negativt. (Kr.D. 9.4.)

Der var delte meninger blandt danske teologer om pavens betydning for det økumeniske arbejde. Dog kunne man enes om Johannes Paul II's karismatiske personlighed, hans kamp for de svages rettigheder og hans store politiske indflydelse på freden i verden, mens pavens konservative indstilling omkring seksualitet og familieliv fik kritik.

Ved requiem messen den 11. april i Sankt Ansgar Kirke i København valgte biskop Czeslav Kozon at fremhæve det økumeniske aspekt i sin tale, hvor han bl.a. sagde, at Johannes Paul II »ønskede et økumenisk samarbejde, en dialog mellem religionerne. Men han var altid hengiven over for sin personlige tro ...« (Kr.D. 12.4.)

Allerede den 19. april var en ny pave valgt. Det blev den 78-årige tyske kardinal Joseph Ratzinger, der som den 265. pave tiltrådte under navnet Benedikt XVI. Ratzinger havde været Johannes Paul II's højre hånd, og valget signalerede, at man satsede på en overgangsperiode uden stilskifte for at stabilisere kirken. Formand for menighedsrådet i den katolske Sankt Ansgar Kirke, Andreas Rude, vurderede valget som tegn på, at man ønskede at styrke kristendommen i Vesteuropa. Både fra katolsk såvel som protestantisk side blev den nye pave beskrevet som en begavet og dygtig teolog med en fast og konsekvent holdning til den katolske kirkes værdier. Kardinal Ratzinger var efter fire år som ærkebiskop i München i 1981 blevet hentet til Rom, hvor han som leder af Troskongregationen havde haft til opgave at værne om den katolske kirkes dogmatiske værdier, en opgave der var blevet udført med stor nidkærhed. I økumeniske sammenhænge havde Ratzinger lagt afstand til andre kristne kirkesamfund, bl.a. med læreskriftet »Dominus Jesus«, hvor han fastholdt, at lutheranere ikke har en rigtig kirke med nadverens sakramente, bl.a. fordi den katolske ordination af præster mangler. Formand for Det Mellemkirkelige Råd, Paul Verner Skærved, så derfor med nogen skepsis på udnævnelsen af Ratzinger med henblik på et økumenisk samarbejde, og biskop Holger Jepsen (Lolland-Falsters Stift) mente heller ikke, at den økumeniske dialog ville rykke sig i Ratzingers tid, men samtidig havde biskoppen stor respekt for Ratzingers klare udmeldinger, som han mente »er bedre end den form for økumeni, som taler hen over forskellene.« (Kr.D. 20.4.) Professor Viggo Mortensen,

Aarhus Universitet, pegede på Ratzingers kamp mod tidens materialisme og individualisme i Vesten som et godt udgangspunkt for et økumenisk samarbejde. Pave Benedikt XVI overraskede dog i sin første messe som pave, hvor han i sin tale kom med en fremstrakt hånd til et økumenisk samarbejde.

Det første birgittinerkloster i Maribo tog sin begyndelse i starten af 1400-tallet, og indtil 1556 boede der nonner i byen. Siden 2003 har fem katolske søstre boet i Maribo, og den 18. juli 2005 lagde biskop Czeslaw Kozon grundstenen til et nyt birgittinerkloster med tilhørende kirke ved en ceremoni, hvor også Lolland-Falsters biskop Holger Jepsen deltog. Byggeriet forventes færdigt i 2006. Grundstenen stammer fra Maribo Domkirke, der indtil 1596 var kirke for det gamle kloster.

Meget apropos udkom en ny bog om den hellige Birgitta af Vadstena, skrevet af Bodil Busk Sørensen.

Generalsekretær for stiftssamarbejdet »Folkekirke og Religionsmøde«, Berit Schelde Christensen var delegat på den 13. Verdensmissionskonference, der blev afholdt i Athen i maj måned. sammen med 600 andre deltagere fra 105 lande. (Kronik i Kr.D. 9.6.) Forholdet mellem protestanter og ortodokse har gennem 1990'erne været spændt i Kirkernes Verdensråd, men en kommission har siden 1998 arbejdet på at forbedre dette forhold. Derfor var det heller ikke tilfældigt, at konferencen fandt sted i Grækenland, hvor den græsk-ortodokse kirkes overhoved, ærkebiskop Christodoulos gav udtryk for, at den ortodokse kirke er indstillet på et samarbejde med andre kristne. Verden af i dag med globalisering og multireligiøse samfund, konsekvenserne fra terrorisme og bekæmpelsen af denne, har fået de kristne kirker til at indse, at samarbejdet og dialogen mellem dem er af stor betydning, hvis Kirkernes Verdensråd fremover skal have en betydning. Blandt de opgaver, der skal løses, er bl.a. samarbejdet om mission inden for egne rækker. I Asien, Afrika og Latinamerika har karismatiske kirker og pinsekirker en stor vækst, men det sker nogle steder på bekostning af de gamle etablerede kirkesamfund. Et andet også meget følsomt emne er mødet med mennesker af anden tro. Berit Schelde Christensen oplevede, at »det var alarmerende at se, at et tema som det multireligiøse samfund og kirkernes forhold til mennesker med en anden tro praktisk talt var fraværende i programmet, skønt de få workshops, der behandlede emnet, var rene tilfølsstykker.«

Dialogen med islam

Udenrigsministeriet tog initiativ til en bedre forståelse af den arabiske verden med oprettelse af det dansk-egyptiske Dialoginstitut i Kairo. Formålet var gennem en dialog at skabe både bedre forståelse mellem den vestlige og arabiske verden samt bidrage med stabilitet i området. Instituttets bestyrelse kom til at bestå af såvel danske som egyptiske medlemmer med ambassadør Bjarne H. Sørensen som formand og dr.phil. Jakob Skovgaard Petersen som direktør og daglig leder. (Kr.D. 25.2.)

Blandt andre projekter målrettet en bedre kommunikation var Danmissions projekter i Egypten. Siden 2003 har organisationen haft et samarbejde med den egyptiske CEOSS (Coptic Evangelical Organization For Social Services) med det mål at hjælpe med at fremme dialogen mellem kristne og muslimer. Direktøren for CEOSS, Samira Luka Daniel, besøgte Danmark i september. Hun ser uddannelse af kristne såvel som muslimske ledere, der kan foregå med et godt eksempel i samarbejde og dialog, som den eneste vej frem mod et samfund, hvor de to parter kan leve i fred uden terror.

Et andet projekt drejede sig om kapacitetsopbygning af den offentlige administration, som den egyptiske regering arbejder på at få decentraliseret. Danmissions opgave blev at hjælpe med at kvalitetsopbygge de 15.000 Community Based Organizations, der skal administrere de offentlige midler ude i lokalområderne.

Herhjemme fik KIVIK (Kristent Informations- og Videnscenter om Islam og Kristendom) ny leder, cand.mag. Peter Fischer-Nielsen, der begyndte den 1. februar. Centret, der blev stiftet af Sudanmissionen for tre år siden, har til huse i Århus og arbejder med at skabe en bedre kommunikation mellem kristne og muslimer med udgangspunkt i en åben og respektfuld dialog.

Gennem de sidste fem år har omkring 660 med en anden tro henvendt sig til folkekirken med ønsket om at blive døbt. Det har skabt et behov blandt præster for et materiale til brug i samtaler og dåbsoplæring, der skal sikre, at den, der ønsker at konvertere, får et tydeligt billede af, hvad det indebærer at være et kristent menneske. Stiftsfællesskabet »Folkekirke og Religionsmøde« har imødekommet dette ved at gå i gang med at udarbejde et dåbsmateriale, der retter sig mod mennesker, der ønsker at konvertere til kristendommen, primært muslimer. (Kr.D. 8.6.)

Epilog

Grosbøll- og Ribers-sagen fik en afslutning ved, at staten intervenerede. Kirkeministeren besluttede, at Thorkild Grosbøll blev genindsat i embedet, og Højesteret afgjorde, at Steen Ribers skulle være medlem af Folkekirken. Begge afgørelser var imod kirkens egne ønsker og fik dermed diskussionen om statens og kirkens forhold til fortsat at være aktuelt. Sagen omkring sognepræst Thorkild Grosbøll har ikke været den bedste reklame for kirken, men den startede en debat om, hvordan vi taler om og opfatter Gud. Den fornyede interesse for den hjemlige mission og det faktum, at mange – også de unge – er religiøst interesserede, gør det vigtigt, at den teologiske diskussion omkring Gudsbegrebet til stadighed er åben. Debatten har fra forskers side vist, at den langt fra er entydig eller nem. Men det handler også om andet og mere, nemlig om Folkekirkens rummelighed, hvordan definerer vi den og forvalter den. Det handler også om kirkens egne muligheder for justits.

Den luthersk-evangeliske kirke er ikke længere eneste »tilbud« til mennesker, der søger svar på livets store spørgsmål, og opfattelsen af Folkekirken som et stykke kultur er næppe tilfredsstillende i et forkyndende øjemed. Alligevel peger statiske forskningsresultater på, at man alligevel holder ved kirken og dens forkyndelse, og at man åbenbart ikke er så sekulariseret i Danmark, som først antaget. Skal Folkekirken fremover have en fremtid som en stærk kirke, venter der et stort og mangfoldigt arbejde. Det bliver også gjort på mange fronter, men ikke så synligt i mediebildet.

Der blev taget hul på missionsarbejdet på den hjemlige front i 2004 og ført videre i 2005. Hurtige resultater skal næppe forventes. Det er det lange seje træk, der tæller.

Ved årets afslutning var også Velfærdscommissionens rapport klar til at blive debatteret i Folketinget ligesom den også affødte en debat om kirkens rolle i forhold til velfærd og sociale forhold. Det spændende ved denne debat er, at her træder både staten og kirken ind på samme forum omkring velfærd. Hvordan disse to institutioner vil – og skal – forholde sig til hinanden vil være et aspekt i den diskussion, som allerede kører omkring forholdet mellem religion og politik, og som igen er vigtig for Folkekirkens rolle som kirke og institution i forhold til staten og i samspil med samfundet. Hvor står den enkelte sognepræst med sin røst i alt dette? Hvornår er man socialt engageret, hvornår er det blevet politik? Det er en diskussion, der vil blive ført i de år, der kommer og som for-

håbentligt får lov til at fylde i en bred offentlig debat med en sober tone. Folkekirken har brug for denne debat til at finde sig selv som kirke og være synlig i et samfund, der hurtigt udvikler sig i retning af kompleksitet og med store menneskelige krav til den enkelte borger.

Gennem 2004 var der sat fokus på kirkens økonomi og struktur – ofte med markante modpoler – det stilnede noget af med folketingsvalget i februar, og mod slutningen af året kom lovforslaget til den økonomiske ændring samt rapporten fra arbejdsgruppen om den kirkelige struktur. Dermed er debatten langt fra slut, nok snarere lige begyndt. Der kom nu konkrete forslag på bordet, som man kunne forholde sig til og arbejde videre med, bl.a. med 10 debatmøder i begyndelsen af 2006.

Jyllands Postens tegninger af profeten Muhammed fik katastrofale følger for dialogen mellem kristne og muslimer. Om der er et kirkehistorisk aspekt i de voldsomme uroligheder, som kom til at præge de første måneder af 2006 vil næste års kirkehistoriske oversigt vise.